

9(47.925)

Ms-26

1933

31 AUG 2007

Ա. ԽԱՆՁՅԱՆ

Մ Ե Ր
Ի Դ Ե Ո Ւ Ն Ո Գ Ի Ա Կ Ա Ն
Պ Ա Յ Բ Ա Ր Ի
Հ Ի Մ Ն Ա Կ Ա Ն
Խ Ն Դ Ի Ր Ն Ե Ր Ը

Կ Ո Ւ Ս Հ Ր Ա Տ
Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն — 1933

47-385
26

Ա. ԽԱՆՁՅԱՆ

Մ Ե Ր
ԻԴԵՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԿՈՒՍՅՐԱՏ
1933 ՅԵՐԵՎԱՆ

6.05.2013

4 7659-73

ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
2-րդ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ 1933 թվի ՇՈՒՆԻՍԻ 20-ին
ԱՐՏԱՍԱՆԱԾ ՃԱՌԸ

Ընկերներ,

Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցության Կենտ-
րոլի հանձնարարությունը ամենաջերմ կոմունիստական վոդ-
ջոյն եւ հաղորդում ձեզ և ձեր միջոցով՝ Հայաստանի խոր-
հրդային ուսուցչությանը: (Բ ու ու ծ ա փ ա հ ա ղ ու-
թ յ ու ն ն ե ռ):

Կենտրոնը ջերմագին վաղջունում և ձեզ, վորպես սո-
ցիալիզմի կռուցման մեծ բանակի ամենակարևոր ջոկատ-
ներից մեկի ներկայացուցիչներին, այն ջոկատի, վորի վրա
պրոլետարական հեղափոխությունը և պատմությունը դրել
են խոշորագույն և պատասխանատու պարտականություն:
Այդ պարտականությունն է՝ բարձրացնել աշխատավորա-
կան մասսաների կուլտուրական մակարդակը, ոգնել նրանց՝
տիրանալու գիտությունը և տեխնիկային: Պրոլետարական
հեղափոխությունը «ժառանգություն» ստացավ կուլտու-
րայի, տեխնիկայի բնագավառում ահեղի հետաճանաչություն,
մասսաների զրեթե համատարած անդրագիտություն: Ցա-
րական Ռուսաստանում նախքան պրոլետարական հեղափո-
խությունը ազգաբնակչության մեկ հինգերորդ մասն եր
միայն զրագետ: Միայն այս ցուցանիշը բավական է՝ հա-
կանալու համար, թե ցարական կարգերում ինչքան հեռ եր
մնում մեր յերկիրը առաջավոր յերկրներից: Չե՞ վոր աշխա-
տավորական մասսաների կուլտուրական հետաճանաչության,
նրանց ազդեցության մեջ եյին տեսնում նախկին տիրող
գաղափարներն իրենց իշխանության ամրացման, աշխատա-

վորական մասսաների շահագործման հաշվեր ժացման հիմնա-
կան պայմաններէց մեկը:

«Մենք 50—100 տարով հետ ենք մնացել առաջավոր
յերկրներէց: Այդ տարածութիւնը մենք պետք է կտրենք
տաս տարուով: Կամ կանենք այդ, կամ մեզ կճղմեն» — այս-
պես եր դնում խնդիրը կուսակցութեան և բանվոր դասա-
կարգի մեծ առաջնորդը 1921 թվի սկզբին: Այդ թուիչը
կատարելու հիմնական պայմանն է տիրապետել տեխնիկա-
յին, վորովհետև վերակառուցման շրջանում տեխնիկան
վճռում է ամեն ինչ: Տիրանալ գիտութեանը, տիրապետել
տեխնիկային՝ այդ նշանակում է արդեն կանխորոշել մեր
վերջնական հաղթանակը, վորովհետև վերջնական հաղթա-
նակն ապահովելու համար մեզ պակասում է միայն այդ:

Վերջին ժամանակաշրջանում, — ինչքան ել կարճ է
պատմութեան չափանիշով 2—3 տարին, — մեր յերկիրը
Խորհրդային Միութիւնը հսկայական թուիչը կատարեց դե-
պի առաջ: Բոլորիդ հայտնի յեն սոցիալիստական առաջին
հնգամյակի կատարման արդյունքները, վորոնք ամփոփվե-
ցին Կենտկոմի հունվարյան պատմական պլենումում ընկ-
Ստալինի կողմից: Առաջին հնգամյակի արդյունքները ցույց
տվին, թե ինչ հաջողութեամբ, ինչ սրբաշով թափով առաջ
է վազում մեր յերկիրը՝ պատմական ամենակարճ ժամանա-
կաշրջանում կտրելու անցնելու համար մեր և առաջավոր
յերկրների միջև ընկած տարածութիւնը, ուրիշ խոսքով՝
վերացնելու համար մեր հետամնացութիւնը, կատարելու
համար «հասնելու և անցնելու» լենինյան մեծ պատգամը:
Թույլ տվեք բերել վերջերս հրապարակված, մեր տնտեսա-
կան վերելքը բնորոշող յերկու թիվ միայն: Խորհրդային
Միութիւնը, յերեկվա այդ հետամնաց, գյուղատնտեսական
կիսաանհապետական յերկիրը՝ շնորհիվ կուսակցութեան
վարած ինդուստրիացման քաղաքականութեան՝ այսօր ա-
ռաջին տեղն է գրավում Յեվրոպայում և նույնիսկ ամբողջ
աշխարհում արդյունաբերութեան մի շարք կարևորագույն
ճյուղերի ցուցանիշներով: Տրակտորների, գյուղատնտեսա-
կան մեքենաների, նավթի արտադրութեան, ընդհանուր
մեքենաշինութեան, չուգունի, տորֆի արտադրութեան գծով
մենք առաջին տեղն ենք գրավում Յեվրոպայում: Գյուղա-

տնտեսական մեքենաշինութեան, արակտրների, իսկ վեր-
ջին որբեր նաև չուգունի արտադրութեան գծով մենք գրա-
վեցինք առաջին տեղն ամբողջ աշխարհում: Երկարոհներ-
գիայի գծով 1928 թվի 10-րդ տեղի փոխարեն այժմ արդեն
4-րդ տեղն ենք գրավում Յեվրոպայում, քարածխի գծով՝
6-րդ տեղից անցանք 3-րդ տեղը, ավտոմոբիլների արտա-
դրութեան գծով՝ 12-րդ տեղից անցանք 4-րդ տեղը: Ար-
դյունաբերութեան ընդհանուր արտադրանքի ծավալի տեսա-
կետից՝ մեր յերկիրը գրավում է Յեվրոպայում առաջին,
իսկ աշխարհում 2-րդ տեղը, այն ժամանակ, յերբ 1928 թվին
բռնում էյինք հաղիվ 5-րդ տեղը: Յեվ այս բոլորը մի
յերկրում, վորը մի քանի տարի սրանից առաջ միայն,
նախքան առաջին 5-ամյակը, ամենաանախաձեռնի դրու-
թեան մեջ եր արդյունաբերութեան զարգացման տեսակե-
տից, ուր բոլորովին գոյութիւն չունէին արդյունաբերու-
թեան մի շարք կարևորագույն ճյուղեր, մի յերկիր, վորն
ստիպված եր ուրիշ յերկրներից ներմուծել իր գործարան-
ների սարքավորումը, իր երկարակայանների տուրբիննե-
րը և գնեքատորները, մի յերկիր, վոր չունէր սեփական
լուրջ բազա՝ ռազմական պաշտպանութեան արդիական սպա-
ռադիւնում արտադրելու համար: Առաջին 5-ամյակի հաղ-
թական ավարտումով մեր յերկիրը գրավում է ամենաառա-
ջին տեղերից մեկը ինդուստրիալէս զարգացած առաջավոր
յերկրների շարքում, նա արտադրում է սեփական գործա-
րաններում, սեփական միջոցով և նյութերով, իր խորհրդ-
դային կադրերով, խորհրդային մասնագետների ղեկավա-
րութեամբ այն ամենը, ինչ վոր անհրաժեշտ է մեր արդյու-
նաբերութեան և վերակառուցվող գյուղատնտեսութեան
համար, այն ամենը, ինչ վոր անհրաժեշտ է մեր Կարմիր
բանակի անպարտելի հզորութեանն ամրացնելու համար:
Բայց պատմութեան ելերը վերջին տարիներում արձանա-
գրում են վոչ միայն տնտեսական-կուլտուրական նմանը և
նախընթացը չունեցող վերելք կառուցվող սոցիալիզմի հսկա
յերկրում, նրանք լցվում են վոչ միայն մասսայական հե-
րոսութեան, անձնվեր, լարված աշխատանքի անթիվ և ան-
համար փաստերով՝ Խորհրդային Միութեան բոլոր շրջան-
ների, բոլոր մարզերի աշխատանքի և շինարարութեան

մասին. նրանք արձանագրում են նաև անկման ու գահա-
վիժման սոսկալի այն պատկերը, վոր ունի կապիտալիս-
տական աշխարհը՝ իր ընդհանուր ճգնաժամի, անխուսափե-
լիորեն մոտեցող իր վախճանի այս շրջանում: Դիմենք կրկին
թվերի լեզվին: 1928 թվի արդյունաբերության արտադրան-
քի ընդհանուր ծավալն ընդունելով 100, 1932 թվին խո-
հրդային Միության մեջ այդ ցուցանիշը բարձրանում է
218-ի, իսկ կապիտալիստական յերկրներում իջնում է 67-ի:
Միայն այս համեմատությունը բավական է՝ հասկանալու
համար պատմության զարգացման առաջիկա ուղիները: Այո,
ընկերներ, կապիտալիստական աշխարհն ապրում է իր վեր-
ջալույսը: Քանի գնում այնքան ավելի թանձրանում է
խավարը յերկրագնդի այդ մասում, այն ժամանակ, յերբ
15 տարին միայն բոլորած խոհրդային Միությունը առնա-
կանանում է և հզորանում՝ վերացնելով ամեն մի կասկած
այն մասին, վոր նա ընդունակ է հաղթել կապիտալիստա-
կան յերկրներին թե «խաղաղ» մրցակցության պայմաննե-
րում և թե զենքը ձեռքին, յեթե կապիտալիստական
յերկրները փորձեն դիմել զինված հարձակման խոհրդ-
դային Միության դեմ: Յերկու դեպքումն էլ կանխորոշված
է կապիտալիզմի պարտությունը:

Անբուժելի յե կապիտալիզմի զառամության ներկա
համատարած ախտը, ծայր աստիճան սրված են կապի-
տալիզմի բոլոր հակասությունները, վստանգված է կապի-
տալիզմի «թիկունքը»: Կապիտալիզմի արտադրողական
ուժերի և արտադրական հարաբերությունների ծայր աս-
տիճան սրված հակասությունների միակ յեղքը հեղափո-
խության միջոցով արտադրական հարաբերությունների
ներկա կռիվադիպ կեղևի պատռնն է, կապիտալիզմի սահ-
մաններում չպարփակվող արտադրողական ուժերին համա-
պատասխանող նոր, սոցիալիստական արտադրական հարա-
բերություններ հաստատելն է: Ինչքան ուշգուժ են, թող
խորհրդակցեն կապիտալիզմի «փրկիչներն» ու «բժիշկները»,
թող հրավիրեն հաղարումեկ կոնֆերանսներ զինաթափման
մասին կամ ճգնաժամի խորացման առաջն առնելու համար,
նրանց չի հաջողվի քողարկել նոր իմպերիալիստական պա-
տերազմների, հակախորհրդային ինտերվենցիայի պատրաս-

տությունները. Պատերազմի վորտաները լսվում են ար-
դեն Հեռավոր Արևելքում, նոր պատերազմների վորտանե-
րը գնալով ավելի սպառնալի յեն դառնում: Կապիտալիզմի
«փրկիչներին» չի հաջողվի վորտի հանել մահամերձ հիվան-
դին, կասեցնել կապիտալիզմի անկման կորագիծը: Մոայլ
ամպեր են կուտակվում կապիտալիստական աշխարհի
յերկնակամարում, ավելի և ավելի նեղանում է այն փա-
կուղին, ուր մխրձվել են կապիտալիստական աշխարհի
հսկաները: Անտանելի յե դառնում աշխատավորական մաս-
սաների կացությունը: Գործազուրկների տասնյակ միլիո-
նավոր բազմություններ մի կտոր հացի կարոտ՝ սովամահ
դրության մեջ են, այն ժամանակ, յերբ ամբարներում
փտում, արհեստականորեն փշացվում են հարյուրավոր
միլիոն փութ հաց և բարիք:

Յերկու աշխարհի, յերկու սիստեմի հակադիր պատկերն
աչքի յե ընկնում նաև տեխնիկայի և գիտության բնագա-
վառում: Մենք զարկ ենք տալիս տեխնիկայի զարգացման,
մենք առաջադրում ենք վորպես կարևորագույն խնդիր՝
տիրանալ տեխնիկային՝ հեշտացնելու համար մարդու աշ-
խատանքը, տիրելու համար բնության տարերքը, ոգտա-
գործելու համար բնության բոլոր ուժերն աշխատավոր
մարդկության ինպատ: Այնտեղ, կապիտալիստական յեր-
կրներում գտնվում են մարդիկ, գտնվում են գիտնական-
ներ, պետական գործիչներ, վորոնք լրջորեն միջոցներ են
խորհում և առաջարկում՝ կանգնեցնելու համար տեխնիկայի
աճումը, կրճատելու համար մեքենայի դերը տնտեսության
մեջ: Մենք զարկ ենք տալիս գիտության բոլոր ճյուղերի
զարգացմանը, այնտեղ մարդիկ լրջորեն առաջարկում են
«արձակուրդ տալ գիտությանը»: Բայց թե ինչ աստիճանի
վայրենության, բարքերի ինչ բարբարոսության կարող է
հասցնել գլուխը կորցրած, կործանվող կապիտալիզմը՝ այդ
յերևում է ֆաշիստական Գերմանիայի որինակով: Այնտեղ
ֆաշիստական խարույկների կրակին ճաբակ են դառնում
մարդկային գիտության ամենաբարձր արդյունքները, զրա-
կան դասական գործերը: Մինչև վերջին մանրամասնու-
թյունը վերականգնվում է միջնադարյան առատոգաֆեն,
ծավալվում է նույնիսկ ցարական Ռուսաստանին անսովոր

մասին, նրանք արձանագրում են նաև անկման ու գահա-
վիժման սոսկալի այն պատկերը, վոր ունի կապիտալիս-
տական աշխարհը՝ իր ընդհանուր ճգնաժամի, անխուսափե-
լիորեն մոտեցող իր վախճանի այս շրջանում: Դիմենք կրկին
թվերի լեզվին: 1928 թվի արդյունաբերության արտադրան-
քի ընդհանուր ծավալն ընդունելով 100, 1932 թվին խո-
հրդային Միության մեջ այդ ցուցանիշը բարձրանում է
218-ի, իսկ կապիտալիստական յերկրներում իշնում է 67-ի:
Միայն այս համեմատությունը բավական է՝ հասկանալու
համար պատմության զարգացման առաջիկա ուղիները: Այո,
ընկերներ, կապիտալիստական աշխարհն ապրում է իր վեր-
ջալույսը: Քանի գնում այնքան ավելի թանձրանում է
խավարը յերկրագնդի այդ մասում, այն ժամանակ, յերբ
15 տարին միայն բոլորած խորհրդային Միությունը առնա-
կանանում է և հզորանում՝ վերացնելով ամեն մի կասկած
այն մասին, վոր նա ընդունակ է հաղթել կապիտալիստա-
կան յերկրներին թե «խաղաղ» մրցակցության պայմաննե-
րում և թե զենքը ձեռքին, յեթե կապիտալիստական
յերկրները վորձեն դիմել զինված հարձակման խորհրդ-
դային Միության դեմ: Յերկու դեպքումն էլ կանխորոշված
է կապիտալիզմի պարտությունը:

Անբուժելի յե կապիտալիզմի դառնության ներկա
համատարած ախտը, ծայր աստիճան սրված են կապի-
տալիզմի բոլոր հակասությունները, վառնզված է կապի-
տալիզմի «թիկունքը»: Կապիտալիզմի արտադրողական
ուժերի և արտադրական հարաբերությունների ծայր աս-
տիճան սրված հակասությունների միակ յերբը հեղափո-
խության միջոցով արտադրական հարաբերությունների
ներկա կաշկանդիչ կեղևի պատռելն է, կապիտալիզմի սահ-
մաններում չպարփակվող արտադրողական ուժերին համա-
պատասխանող նոր, սոցիալիստական արտադրական հարա-
բերություններ հաստատելն է: Ինչքան ուզում են, թող
խորհրդակցեն կապիտալիզմի «փրկիչներն» ու «բժշկիչները»,
թող հրավիրեն հաղարումեկ կոնֆերանսներ զինաթափման
մասին կամ ճգնաժամի խորացման առաջն առնելու համար,
նրանց չի հաջողվի քողարկել նոր իմպերիալիստական պա-
տերազմների, հակախորհրդային ինտերվենցիայի պատրաս-

տությունները: Պատերազմի վորոտները լսվում են ար-
դեն Հեռավոր Արևելքում, նոր պատերազմների վորոտնե-
րը գնալով ավելի սպառնալի յեն դառնում: Կապիտալիզմի
«փրկիչներին» չի հաջողվի վորտի հանել մահամեծ հիվան-
դին, կասեցնել կապիտալիզմի անկման կորագիծը: Մույլ
ամպեր են կուտակվում կապիտալիստական աշխարհի
յերկնակամարում, ավելի և ավելի նեղանում է այն փա-
կուղին, ուր մխրձվել են կապիտալիստական աշխարհի
հսկաները: Անտանելի յե դառնում աշխատավորական մաս-
սաների կացությունը: Գործադուրկների տառնյակ միլիո-
նավոր բազմություններ մի կտոր հացի կարոտ՝ սովամահ
դրության մեջ են, այն ժամանակ, յերբ ամբարներում
փտում, արհեստականորեն փչացվում են հարյուրավոր
միլիոն փութ հաց և բարիք:

Յերկու աշխարհի, յերկու սխառմի հակադիր պատկերն
աչքի յե ընկնում նաև տեխնիկայի և գիտության բնագա-
վառում: Մենք զարկ ենք տալիս տեխնիկայի զարգացման,
մենք առաջադրում ենք վորպես կարևորագույն խնդր՝
սիրանալ տեխնիկային՝ հեղաացնելու համար մարդու աշ-
խատանքը, տիրելու համար բնության տարերքը, ոգտա-
գործելու համար բնության բոլոր ուժերն աշխատավոր
մարդկության ինպատ: Այնտեղ, կապիտալիստական յեր-
կրներում գտնվում են մարդիկ, գտնվում են գիտնական-
ներ, պետական գործիչներ, վորոնք լրջորեն միջոցներ են
խորհում և առաջարկում՝ կանգնեցնելու համար տեխնիկայի
աճուճը, կրճատելու համար մեքենայի դերը տնտեսության
մեջ: Մենք զարկ ենք տալիս գիտության բոլոր ճյուղերի
զարգացմանը, այնտեղ մարդիկ լրջորեն առաջարկում են
«արձակուրդ տալ գիտությանը»: Բայց թե ինչ աստիճանի
վայրենության, բարքերի ինչ բարբարոսության կարող է
հասցնել գլուխը կորցրած, կործանվող կապիտալիզմը՝ այդ
յերևում է Ֆաշիստական Գերմանիայի որինալով: Այնտեղ
Ֆաշիստական խարույկների կրակին ճարակ են դառնում
մարդկային գիտության ամենաբարձր արդյունքները, զրա-
կան դասական գործերը: Մինչև վերջին մանրամասնու-
թյունը վերականգնվում է միջնադարյան առատագիտն,
ծավալվում է նույնիսկ ցարական Ռուսաստանին տնտվոր

խօսուած մի հալածանք հանրահաշիւ գիտնականները դեռ, բռնկուում են ազգային ատելութեան, ամենասոսկալի շովինիզմի վայրենի կրքերը: Յեղ յեթե կապիտալիզմի կործանման, կապիտալիզմի պայմաններում բարձրի վայրենացման այս շրջանում խոշորագուէն գիտնականները, խոշորագուէն գրականագետները նախատեսում են կապիտալիզմի մայրամուտը, գտնում են դրութեանն անելանելի, ապա քանի գտնում, այնքան ավելանում է այն գիտնականների, այն գրականագետների, այն մտավորականների թիվը, վորոնք փրկութեան միակ յեղքը պրոլետարական հեղափոխութեան մեջ են գտնում արդեն: Նրանք՝ միացած պրոլետարիատի և գյուղացիութեան հեղափոխական ջոկատներին՝ պայքարում են կապիտալիզմի դեմ, հույսի միակ աղբյուրը համարում են խորհրդային Միութեանը, վորի յերկնակամարը ջինջ է և մաքուր ճգնաժամի ամպերից, վոր բերում է վորջերկրագնդին, ամբողջ մարդկութեանը ազատութեան, ուր բանվոր դասակարգը բարձրացրել է գիտութեան դրոշմը, ուր գիտութեանը, տեխնիկան, կուլտուրան՝ ազատված կապիտալիստական հասարակակարգի կաշկանդից՝ կապանքներից՝ հասնում են չտեսնված բարձրութեան, պատմութեան մեջ նմանը և նախընթացը չունեցող ծաղկման:

Վերցնենք, ընկերներ, մեր յերկիրը, խորհրդային Հայաստանը: խորհրդային Միութեան այս փոքրիկ մեկ մասի վործն իսկ բավական է՝ գաղափար կազմելու համար մեր յերկրում կուլտուրական հեղափոխութեան հսկա ծավալի և խորութեան մասին: Չեմ խոսում այն դրութեան, կուլտուրական այն հետամնացութեան մասին, վոր տիրում եր մեր յերկրում նախքան Նոյեմբերը. այդ մասին արդեն առիթ ունեցել ենք մանրամասն խոսելու:

Կուլտուրական հեղափոխութեանը մեր յերկրում մենք ծավալել և ծավալում ենք՝ յերկրով մեր կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան պահանջներից: Հիշենք ընկ. ՍՏԱՆԻՆԻ հետևյալ դրույթը. «Ազգային կուլտուրայի լոգունը՝ բուրժուազիայի եպիսոպոս, մենք համարում ենք բուրժուական լոգունը: Ինչհիւ՛ վորովհետեւ բուրժուական տիրապետութեան շրջանում ազգային կուլտուրայի լոգունը նշանակում է՝ ազգութեանների աշխատա-

վոր մասսաներին յենթարկել բուրժուազիայի ղեկավարութեանը, նրա տիրապետութեանը, նրա դիկտատուրային: Պրոլետարիատն իշխանութեանը գրավելուց հետո մենք հռչակեցինք, խորհուրդներին հիման վրա, ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների ազգային կուլտուրան դարգացնելու լոգունը: Ինչ է նշանակում այդ: Այդ նշանակում է, վոր մենք ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների մեջ ազգային կուլտուրայի դարգացումը հարմարեցնում ենք սոցիալիզմի շահերին և պահանջներին, պրոլետարական դիկտատուրայի շահերին և պահանջներին, ԽՍՀՄ-ի աշխատավոր ազգութեանների շահերին և պահանջներին: Միթե այդ նշանակում է, թե այժմ մենք դեմ ենք ընդհանրապես ազգային կուլտուրային: Վոչ, չի նշանակում: Այդ միայն նշանակում է, վոր այժմ մենք կողմնակից ենք ԽՍՀՄ ժողովուրդների ազգային կուլտուրային, ազգային լեզվի, գաղութի, մամուլի և այլն՝ դարգացմանը խորհուրդների հիման վրա: Իսկ ինչ է նշանակում «խորհուրդների հիման վրա» փերապահումը: Այդ նշանակում է, վոր ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների կուլտուրան, վորը դարգացնում է խորհրդային իշխանութեանը, իր բովանդակութեամբ պետք է լինի բոլոր աշխատավորների համար ընդհանուր կուլտուրա, սոցիալիստական կուլտուրա, իսկ իր ձևով է և կլինի ԽՍՀՄ-ի բոլոր ժողովուրդների համար վոչ միատեսակ կուլտուրա, ազգային կուլտուրա, ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար տարբեր կուլտուրա՝ համաձայն լեզվի տարբերութեան և ազգային առանձին առանձնահատկութեանների» (ՍՏԱՆԻՆ):

Կուլտուրական շինարարութեան աշխատանքները Հայաստանում մենք առաջ ենք մղել և մղում ենք՝ ղեկավարելով ստալինյան այս ցուցումներով: Արդյունքներն ակնհայտ են: Կուլյրերն անգամ տեսնում են խոշորագուէն այն աշխատանքը, վոր ծավալվել և ծավալվում է խորհրդային Միութեան բոլոր ազգային հանրապետութեաններում և մարզերում՝ ազգային կուլտուրայի ստեղծման և դարգացման գծով: Սկսենք մեր հրատարակչութեանից. հրատարակչական գործը Հայաստանում հասել է այնպիսի մի ծավալի, վորի մասին յերազել անգամ անհնար եր ուրիշ վորեւ պայմաններում՝ բացի խորհրդային իշխանութեան

պայմաններից. քանակի տեսակետից ամեն տարի մենք հրատարակում ենք այնքան անուշ, և հատոր գիրք, ինչքան նախքան Նոյեմբերը տասնյակ տարիների ընթացքում: Մենք հրատարակում ենք մայրենի լեզվով դասագրքեր վոչ միայն տարրական և միջնակարգ դպրոցի համար, այլ նաև ուսումնական բարձրագույն հիմնարկների համար: Մենք հրատարակում ենք վոչ միայն արդի խորհրդահայ և խորհրդային գրականություն, այլ նաև լայն ծրագրով մեր գրականության դասական գործերը. մենք թարգմանել և հրատարակում ենք հայերեն, մեր բոլոր բանվորներին, աշխատավորներին, մտավորականներին մատչելի դարձնելու համար, մեր մեծ ուսուցիչները վոչ ժառանգությունը, Մարքսը, Ենգելսը, Լենինը, Ստալինը: Միայն մեր Պետհրատի, Կուսհրատի, Գյուղհրատի հրատարակությունների ցուցակը բավական և՛ գաղափար կազմելու համար գրականության ծավալի մասին, իրավ վոր վիթխարի այն աշխատանքի մասին, վոր ծավալվում է մեզ մոտ կուլտուրական շինարարության, ձևով ազգային՝ սոցիալիստական կուլտուրայի կերտման գծով:

Վերցրեք թատրոնական գործը. գեղարվեստական զարգացման տեսակետից նա գտնվում է այնպիսի մի բարձրության վրա, վոր բացարձակապես անհամեմատելի յն անցյալի հետ. մեր թատրոնները վոչ միայն հաղորդակից են անում աշխատավորական մասսաներին ժամանակակից խորհրդային դրամատուրգիայի լավագույն գործերին, վոչ միայն զգալի զարկ են տալիս սեփական դրամատուրգիայի զարգացման, նրանք վերաձևվում են մեր թատերական կլասիկներին, նրանք նոր մոտեցումով բեմադրում են Սուևդուկյանցին և Պարոնյանին, մի մոտեցում, վոր բարձրացնելով նրանց ստեղծագործությունների չմեծող գեղարվեստական արժեքը՝ բաց է անում նրանց բովանդակության ամենակարևոր կողմերը, վոր սվաղում եր նախկին բուրժուական և մանր-բուրժուական թատրոնը: Մեր թատրոնները մատչելի յեն դարձնում մասսաներին պրոլետարական մեծ դրող Գորկուն, նրանք աշխատում են Շեքսպիրի վրա այնպիսի խնամքով և խիզախությամբ, վոր պատիվ կբերի վորևե առաջավոր հեղափոխական թատրոնի:

Վերցրեք մեր կինոն, վոր վերջերս տոնեց իր գոյություն առաջին տասնամյակը. ալստեղ նույնպես հաղթանակելով առանձին սայթաքումներ և սխալներ՝ կիրառվում է ստալինյան ֆորմուլան՝ ազգային ձևով պրոլետարական արվեստ ստեղծելու մասին: Հայկինոյի վերջին արտադրությունները, նրա ծրագրած և ձեռնարկած՝ նոր գործերը, ինչպես մեր արդիական պայքարն ու աշխատանքը վերարտադրող, նմանապես և դասական լավագույն յերկերի վերամշակման ուղղությամբ («Պեպո», «Գիքոր» և այլն), ցույց են տալիս, վոր նա գտնվում է ճիշտ ուղու վրա:

Քիչ բան չի կատարվում յերաժշտության բնագավառում—աշխատում են աճող յերաժիշտների կադրեր, ծավալվում է յերաժշտական հրատարակչությունը: Կազմակերպեցինք ոպերան, վարի աշխատանքի առաջին փորձը ցույց տվեց մեր յերաժշտական կուլտուրայի աճումը, բայց նաև այն, վոր անհրաժեշտ է ավելի յերկար նախապատրաստական աշխատանք՝ սեփական կադրեր ստեղծելու, բարձր վորակի ինքնուրույն ոպերա ունենալու համար:

Չեմ խոսում մեր մամուլի, մեր կուլտուրական շինարարության այլ ձյուղերի մասին, վորտեղ նույնպես կատարվում է աչքի ընկնող աշխատանք: Բայց ամենից կարևորն այն է, վոր կուլտուրական շինարարության բոլոր աշխատանքների հիմքը կազմող յերկու վճռական աշխատանքների գծով՝ անդրագիտության վերացման և ընդհանուր պարտադիր ուսման գծով մենք վերջին տարիների ընթացքում, ամենից առաջ մասսայական ուսուցչության յեռանդուն աշխատանքի շնորհիվ, ձեռք բերինք ամենախոշոր, պատմության մեջ արձանագրվելիք նվաճում: Մեր յերկերը, շնորհիվ անդրագիտության վերացման աշխատանքների և պարտադիր ուսման ծավալման, մտնում է համատարած գրավիտության առաջավոր յերկրներին շարքը. այն մեր աշխատանքներում ամենաեյակական, գլխավոր նվաճումներից մեկն է:

Ընկերներ, յես խոսեցի այն մասին, վոր կուլտուրական շինարարության բոլոր աշխատանքներում մենք դեկավարվել ենք լենինիզմի սկզբունքներով, ընկ. Ստալինի հանձարեղ ցուցումներով: Բայց առանց պայքարի չէ, վոր

երականությունն և դառնում ձևով ազգային, բովանդակու-
թյամբ սոցիալիստական մեր նոր կուլտուրան: Մենք հըս-
կում և պայքարում ենք, վոր դիմակավորված դասակարգա-
յին թշնամին կուլտուրական շինարարության բնագավա-
ռում չխախտի մեր դիծը, չանցկացնի իր ձգտումները: Մենք
պայքարում ենք մեծապետական շովինիզմի դեմ, վոր ձգտ-
ում և նսեմացնել մանր ժողովուրդներին կուլտուրական
զարգացման, ազգային ձևով զարգացման վճռական նշանա-
կությունը, վորը վերից վար արհամարհանքով և նայում
մանր ժողովուրդներին կուլտուրական շինարարության խճն-
դիրներին վրա, վորը, ուրիշ խոսքով, արտահայտելով նախ-
կին իշխող ազգության տիրող դասակարգերի իղձերն ու
ձգտումները, աշխատում և փաստորեն ուսնել ու ամբողջել
այն անհավասարությունը, վոր մինչև հեղափոխությունը
տիրում եր իշխող ազգության և ճնշված ազգությունների
միջև: Հիշում եք, ընկերներ, Վ. Վահանյանին: Այսոր ար-
դեն հակակուսակցական, հակահեղափոխական ճահիճն ընկած
Վահանյանն եր, վոր ընկ. Ստալինից «պաշտպանելով» ին-
տերնացիոնալիզմը, ... ասում եր—ինչ ազգային պրոլետա-
րիատ, ինչ ազգային կուլտուրա. համաշխարհային պրոլե-
տարիատը մեկ և և անբաժան, նա պետք և ունենա մեկ
և անբաժան կուլտուրա: Այսոր ծիծաղելի յև նույնիսկ
լսել այս հակալեհնյան բարբաջանքը. կուսակցությունը,
ընկ. Ստալինի գեկավարությամբ, ջախջախելով մեծապե-
տական շովինիզմի արտահայտությունները, ձեռք բերեց
ազգային հանրապետությունների կուլտուրական զարգաց-
ման այն նվաճումները, վորով այսոր իրավամբ պարծենում
ենք: Մենք, ընկերներ, ավելի բարձր զգաստությամբ պետք
և շարունակենք պայքարը մեծապետական շովինիզմի ար-
տահայտությունների դեմ, պետք և աչալուրջ հսկենք, վոր-
պեսզի մեծապետական շովինիզմի «հերոսները» չկարողանան
ազգեցություն ունենալ մեր կուլտուրական շինարարության
վորեն բնագավառում, իսկ նրանք կան, նրանք դեռ զգաց-
նել են տալիս իրենց: Միայն մի ուրինակ. վերջերս մեր
Պետհրատը հրատարակել և Դուրյանի յերկերի մեկ փոքրիկ
ժողովածուն: Գրանվեցին, բանից դուրս և գալիս, մարդիկ և
նույնիսկ... կոմունիստներ, վորոնք փորձ արին ավինով

դիմավորել այդ դործը. իբր թե ինչ կարելի է, մեր ինչ
գործն և տպադրել Դուրյանին: Ծիծաղելի կլիներ լուրջ
վեճի բռնվել այդ մարդկանց հետ, վորովհետև նրանց հար-
ցադրումը, վոր ամենից առաջ արդյունք և տղիտության,
մեծապետական շովինիզմի ցայտուն մի արտահայտությունն
է: Վորովհետև վեր պիտենք չգիտի, վոր մենք չեն, վոր
պիտի թքենք անցյալի կուլտուրական ժառանգության
վրա, վոր մեր պարտքն և քննադատության վերամշակել այդ
ժառանգությունը, տալ նրան մարքս-լենինյան գնահատա-
կանը, քննադատորեն յուրացնել այդ ժառանգության դե-
մոկրատական տարրերը: Մենք ավելի ուժեղ զարկ պիտի
տանք մեր գրական կլասիկները հրատարակելու և նրանց
կոնկրետ կերպով քննադատելու գործին: Մեծապետական
շովինիզմը՝ թաղնված կեղծ ինտերնացիոնալիզմի փետուր-
ների տակ՝ ավելորդ և համարում մեր անցյալի, մեր պատ-
մության ուսումնասիրությունը: Ձենք կարող չարձանագրել,
վոր մեղ մոտ նման ձգտումներ կարողացել են միառժամա-
նակ տեղ գտնել: Այլապես ինչի՞վ բացատրել այնպիսի մի
յերևույթ, վորպիսին եր մեր պրոցեսների ծրարում մեզ
անցյալի, մեր ժողովրդի պատմության դասավանդության
բացակայությունը: Մենք ուղղում ենք այդ սխալը, մենք
առաջարկեցինք Լուսժողկոմատին այս իսկ ուսումնական
տարվանից մտցնել հայոց պատմությունը՝ մարքս-լենինյան
լուսաբանությամբ, վորպես պրոցեսների դասավանդման կա-
րևոր առարկաներից մեկը: Վերակազմակերպելով այս տար-
վանից պետական համալսարանը՝ մենք խնդիր ենք դնում
պատրաստել մեր սոցիալիստական-կուլտուրական շինարա-
րության մարքս-լենինյան ուսմունքով զինված կադրեր, այլ
նաև համալսարանի աշխատանքներում ավելի լայն ծավալ
տալ մեր անցյալի մարքս-լենինյան ուսումնասիրության
աշխատանքներին: Նույն այդ նպատակն և հետապնդում
մեր հայկական խորհրդային հանրագիտարանը, վորի առա-
ջին հատորը պատրաստվում և տպադրության:

Կոչ անելով մեր կուլտուրական հեղափոխության մար-
տիկներին՝ լինել զգաստ մեծապետական շովինիզմի ար-
տահայտությունների դեմ, կեղծ ինտերնացիոնալիզմի դեմ,
յես անմիջապես պիտի շեշտեմ մեր հետևյալ կարևորագույն

պարտականութիւնը—անխնա լինել և ջարդաւիշուր անել հայկական նացիոնալիզմի ամեն մի արտահայտութիւնը, նացիոնալ-դեմոկրատական ամեն մի տենդենց: Նացիոնալ-ռեկլոնիստները, նացիոնալ-դեմոկրատներն ամեն կերպ հարմարվելով պայմաններին, փորձ են անում շեղել մեր կուլտուրական աշխատանքներն ուղիղ, լինինյան ճանապարհից: Նրանք ձգտում են վոչ միայն ազգային ձև, այլ նաև ազգային բովանդակութիւն տալ մեր կուլտուրային: Յեթե մենք դնում ենք մեր անցյալը քննադատորեն վերլուծելու, վերադնահատելու խնդիրը, նրանք գնում են այդ անցյալը կուրորեն պաշտելու, իդեալականացնելու գծով: Նրանք հնդկահալի պես փքվում են «անցյալի փառքերից»: Նրանք հակադրում են մեր ժողովուրդը հարևան ժողովուրդներին: Նրանք մեր աշխատավորութեան վոխերիմ թշնամիներին՝ դաշնակիների ազնետներն են և դործակիցները: Նրանք ձգտում են վերջին հաշիւով անշատել մեր ժողովուրդը պրոլետարական հեղափոխութիւնից և վերականգնել բուրժուազիայի տիրապետութիւնը: Ահա թե ինչու կործանիչ պիտի լինեն մեր հարվածները նացիոնալ-դեմոկրատիզմի դեմ, նրա ամեն մի արտահայտութեան դեմ: Լինինյան պայքար մղելով յերկու Ֆրոնտի վրա յե, վոր պիտի կարողանանք ապահովել մեր կուլտուրական շինարարութեան հետադաւովել բռնու աճումը և ծաղալումը: Այս պայքարում ե, մեծապետական շովինիզմի և հայկական նացիոնալիզմի դեմ ուղղված պայքարում ե, վոր պիտի ոտուզել մեր կուլտուրական կազմերի դասակարգային կոմիւնիստական չափը:

Ընկերներ, յես արդեն խոսեցի այն նվաճումների մասին, վոր ունենք անգրագիտութեան վերացման և պարտագիր ուսման արմատավորման ասպարեզում: Անվիճելի յեն մեր հաջողութիւններն այս ուղղութեամբ: Սակայն սխալ կլինեք, ընդգծելով հաջողութիւնները, կանգ չառնել նույն այս աշխատանքներում դոյութիւն ունեցող բացերի և թերութիւնների վրա: Այդ թերութիւնները դեռ կան, նրանք դեռևս խոշոր չափով իջեցնում են մեր աշխատանքների գործնական արդուքները: Վերցրեք պարտագիր ուսումը, այստեղ կիրառելով կուսակցութեան Կենտկոմի և կառավարութեան հայտնի վորոշումները դպրոցի աշխատանքների

բարելավման, ծրագրերի և դասագրքերի կայունացման, ուսուցչի ղեկավար դերի և պատասխանատվութեան բարձրացման ուղղութեամբ՝ մենք ունենք դրական տեղաշարժեր և նկատելի հաջողութիւն: Սակայն այնուամենայնիվ դեռ ցածր ե մեր ուսման վորակը, ուսումնական տարվա սկզբին ընդգրկելով ուսման հասակի բոլոր յերեխաներին՝ մենք տարվա ընթացքում վորոշ մաղում ենք տալիս, մի յերեւելթ, վոր նսեմացնում ե պարտագիր ուսումը կիրառելու խոշորագույն նշանակութիւնը: Կամ անգրագիտութեան վերացումը.— ծախսելով խոշոր միջոցներ, ուժերի ծայրահեղ լարման գնով, հիմնականում վերացրել ենք մեր աշխատավորութեան անգրագիտութիւնը: Սակայն մենք կանգ ենք առնում անգրագիտութեան վերացման աշխատանքների վրա, չենք շարունակում սիստեմատիկ աշխատանք նոր գրագետ դարձաների մեջ, և հետեանք լինում ե անգրագիտութեան վերակրկնման, ռեցիդիվի բավական տարածված յերեւելթ: Ի՞նչ յեղբակացութիւն պետք ե անենք այս բորից: Այն, վոր պետք ե ավելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել վորակի վրա, վորակը պետք ե դառնա մեր ուշադրութեան և աշխատանքի կենտրոնը: Հեղափոխութիւնը և պետութիւնը հանձնարարել են ձեզ, ընկերներ, ամենապատասխանատու գործը—մեր մատաղ սերնդի սոցիալիստական դաստիարակութեան գործը: Յեթե բանվորից և գյուղացուց մենք պահանջում ենք վորակ և ամենից առաջ վորակ, ապա յթրքան ավելի սուր կերպով այս խնդիրը պետք ե դրվի ձեր առաջ, ձեր, վոր գործ ունեք, վոր աշխատում եք վոչ թե իրերի, այլ կենդանի մարդկանց վրա, վոր պատրաստում եք սոցիալիստական հասարակակարգի մարտիկներին:

Ընկերներ, մեր ուսուցչութեան մեծամասնութիւնը կազմում են գյուղական ուսուցիչները: Առանձնապես պատասխանատու յե նրանց դերը այն խնդիրների կապակցութեամբ, վոր ծառացել են մեր կուսակցութեան առաջ գյուղական աշխատանքների ասպարեզում: Բոլորիդ հայտնի յե կոլեկտիււացման վերջնական և վճռական հաղթանակը Խորհրդային Միութեան մեջ: Դուք ականատես եք մասսայական այն բեկման, վոր առաջ ե գալիս կոլտնտեսային գյուղացիութեան մեջ, նրա վերաբերմունքի մեջ դեպի կոլ-

տնտեսային աշխատանքը: Այն, ինչ վոր առաջ յեկավ այս
գարնան, մասսայական դյուղացիութեան տրամադրութեան
մեջ բեկման սկիզբն է միայն: Այժմ, յեթե իրենց
դիրքերում լինեն մեր բայլեկիյան կազմակերպութեաննե-
րը գյուղում, ավելի արագ թափով առաջ կերթա մեր կո-
մունիստականները, յերեկվա այդ մասնը սեփականատերերի
սոցիալիստական վերադաստիարակման պրոցեսը: Բայց նմա-
նապես այստեղ, ինչպես նաև մեր մյուս բոլոր աշխատանք-
ներում, պետք է վերացվի ինքնահոսք, պետք է բայլեկի-
յան դեկավարութիւնը և ձեռներեցութիւնը: Այստեղ է ահա,
վոր բարձրանում է դյուղական ուսուցչի դեմքը վորպես
հիմնական աշխատողի, վորը թե մատաղ սերնդի և թե աշ-
խատավորութեան մեջ պետք է ծավալի իրական կուլտու-
րական աշխատանք՝ յեկեկով գյուղական աշխատանքի
ընդհանուր խնդիրներին: Այդ խնդիրներն են՝ ամրացնել
կոլտնտեսութիւնը, ջախջախել կուլակին մինչև վերջը, ար-
մատացնել աշխատանքային կարգապահութիւնը, բարձր
արտադրողական աշխատանքը կոլտնտեսութիւններում, բաշ-
խել յեկամուտը միայն ըստ աշխատանքի քանակի և վո-
րակի, վերացնել ծուրութիւնը և լողութիւնը կոլտնտե-
սութիւններում, ամրացնել կոլտնտեսային սեփականու-
թիւնը: Գյուղական ուսուցչիչը կոչման բարձրութեան վրա
չի լինի, յեթե մի կողմ քաշվի այդ խնդիրներին, չեզոքանա
դպրոցի չորս պատերում: Յեւ դպրոցական անմիջական
աշխատանքներում և՛ դպրոցից դուրս, վորպես կուլտուրա-
կան հասարակական գործիչ՝ գյուղական հարվածային ու-
սուցչիչը պետք է ջանք չխնայի՝ ամրացնելու համար սո-
ցիալիզմի դիրքերը գյուղում: Պետք է ընդունենք, ընկեր-
ներ, վոր դեռևս անբավարար դրութեան մեջ են մասսայա-
կան քաղաքական աշխատանքները գյուղում: Վատ է աշ-
խատում խրճիթ-ընթերցարանը, կոլտնտեսկումը, գյուղա-
կան կինոն, վատ է զրված ագրոպրոպագանդի գործը, մա-
մուլի տարածման և ոգտագործման գործը գյուղում: Այս-
տեղ նմանապես մենք պահանջ ունենք ձեզանից: Գյուղա-
կան ուսուցչիչը պետք է ժամանակ և միջոց գտնի՝ ակտիվ
կերպով մասնակցելու գյուղում ծավալվող մասսայական-
քաղաքատիարակչական աշխատանքներին: Կենտկոմի վեր-

ջին վորոշումները և Լուսժողկոմատի ձեռնարկումները խըր-
ճիթ-ընթերցարանների վերակառուցման, նրանց նյութա-
կան միջոցների ավելացման ուղղութեամբ՝ լայն հնարավո-
րութիւններ են ընձեռում: Միայն պետք է ավելի հարվա-
ծային աշխատանք, ավելի բարձր, մարտական տրամադրու-
թիւն, ավելի համառ պայքար՝ հաղթահարելու համար դժվա-
րութիւնները, և մենք նոր ու ավելի խոշոր հաջողութիւն-
ներ ձեռք կրենք գյուղական աշխատավորական մասսա-
ների կուլտուր-սոցիալիստական դաստիարակման գործում:

Ընկերներ, այսոր տարորինակ կլինեն խոսել մեր
մասսայական ուսուցչութեան տրամադրութիւնների մա-
սին, ինչպես մի ժամանակ արվում էր, լոյալութեան կամ
բեկման մասին: Լոյալութիւնը կամ բեկումը մեր մասսա-
յական ուսուցչութեան տրամադրութիւնների գնահատման
համար արդեն վաղուց անցած ետապ է: Պարծանքով կարող
ենք ասել, վոր մասսայական ուսուցչութիւնն արդեն մերն
է, մեր՝ բանվոր-գյուղացիականը, խորհրդայինը: (Բ ու ո յ
ծ ա փ ա հ ա ր ու թ յ ու ն ն ե ռ): Մենք տեսնում և գնահա-
տում ենք մասսայական ուսուցչութեան հարվածային աշ-
խատանքը դժվար պայմաններում: Բայց չի նշանակում
այդ, թե կարելի չէ իջեցնել մեր դասակարգային զգաս-
տութիւնն այդ ուղղութեամբ: Վոչ, ընկերներ, դասակար-
գային թշնամին փորձում է դեռ գործել վորոշ դեպքերում
ուսուցչի դիմակի տակ: Ինչպես յերեւում է, կան դեռ հատ ու
կենտ մարդիկ, թշնամի և խորթ մեր գործին, մեր կարգե-
րին, մեր նպատակին, վորոնք խցկվել են ուսուցչութեան
շարքերը: Ահա ձեզ վերջերս դիմակադերձ արված Տարադ-
րոսը, վոր խորհրդային տեխնիկումի ուսուցչի դիմակի տակ
տանում էր իսկական հակահեղափոխական ագիտացիա
աշակերտների շրջանում: Նա բամբասում էր, թե առաջին
ճամյակը քաղցի ճամյակ էր, թե՛ «յեթե հինգ մոտները
կհավասարվեն, սոցիալիզմն էլ կկառուցվի» և այլն: Հետա-
քըքըր է, վոր դիմակադերձ արվելուց հետո այս
մարդն իր բացատրադրի մեջ գրում է հետևյալ գլուխ-գոր-
ծոցը. «Ինչ վերաբերում է սոցիալիզմ կառուցելու նկատ-
մամբ, յես դեռ շատ վաղուցս պիտի նկատեի խորհրդային
իշխանութիւնը չկար, վոր ընկերական շրջանում ասել եմ

և ասում եմ, վոր վերջին հաղթանակը սոցիալիզմինն է, նույնիսկ բերել եմ ցիտատ հին գրքերից գրաբար—յեղիցի մի հոտ և մի հովիվ, այսինքն՝ մի դասակարգ և հասկացողություն»։ (Ծիծաղ)։ Ահա ձեզ սոցիալիզմի կառուցման տարագրության հիմնավորումը։ Հենց միայն այս «հոտն ու հովիվը» միթե բավական չե՞ տեսնելու Տարագրոսի տիրացուական հակահեղափոխական ներքին եյությունը։ Ճիշտ են վարվել մեր ընկերները, վոր հանել են նրան ուսուցչի պաշտոնից։ Խորհրդային ուսուցչի կոչումը բարձր կոչում է և այդ կոչումը պետք է բարձր և մաքուր պահել, չթողնելու, վոր այդ կոչման տակ թագնված մեր թշնամիները հակահեղափոխական գործ կատարեն։

Ընկերներ, յերկու խոսք ել մեր ուսուցչության նյութական դրության մասին։ Մենք գիտենք, վոր մասսայական մեր ուսուցչության դրությունը դեռ հեռու չէ իդեալական լինելուց, մենք գիտենք, վոր պարտաւոր ենք,—այդ է յեղել Լենինի՝ վերջին ավանդներից մեկը,—նյութական շատ ավելի լավ դրության մեջ դնել մեր խորհրդային ուսուցչին։ Մեր խորհրդային ուսուցչությունը գիտակցաբար տարել է և տանում է մի շարք դժվարություններ, վորովհետև նա պարզ տեսնում է մեր դարգացման ուղիները, վորովհետև նա ըմբռնում է, վոր այսօրվա նեղությունների գնով է, վոր մենք կերտում ենք վաղվա որը, սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակի որը, յերջանիկ, անդասակարգ սոցիալիստական հասարակությունը։

Ահա թե ինչու, ընկերներ, կուսակցությունը և կուսակցությունը շարունակելով միջոցներ ձեռք առնել՝ ավելի բարելավելու համար մասսայական ուսուցչության նյութական-կենցաղային պայմանները, միաժամանակ կոչ են անում ձեզ՝ ել ավելի սերտ համախմբել կուսակցության և բանվոր դասակարգի շուրջը, կոչ են անում ձեզ՝ լարել բոլոր ուժերը, չխնայել վոչինչ՝ պատվով կատարելու համար ձեր պատմական պարտականությունը՝ համընթաց շարժվել բանվոր դասակարգի հեղափոխական մեծ բանակի առաջավոր ջոկատների հետ, բայելիկյան կուսակցության դեկավարությամբ, մինչև վերջնական հաղթանակը։ (Բ ու ու ն, յ եր կ ա ր ա տ և ծ ա փ ա հ ար ու թ յ ու ն ն ե ր)։

ՄԵՐ ԻԳԵՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

(ԿՈՒԼՏՈՐՈՊԵԱԺԻՆՆԵՐԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆԸ 1932 թ.
ՀՈՒՆԻՍԻ 4-ԻՆ ԱՐՏԱՍՏԱՆԾ ՃԱՌԸ)

Ընկերներ,

Մեր խորհրդակցության նպատակն է մանրամասն քննարկել մարքս-լենինյան դաստիարակության հերթական խնդիրները և ապա տարրական ու միջնակարգ դրարոցների վերակառուցման գործը, ուրիշ խոսքով ասած՝ պարտադիր ուսման կիրառումը Հայաստանում։ Այս հանգուցային հարցերի ճիշտ լուծման համար պետք է յեղադես ենեալ ամյալ շրջանում մեր կուսակցության առաջ դրված հիմնական խնդիրները։ Հայտնի չէ, վոր մեր կուսակցության պատմության ամբողջ ընթացքում իդեոլոգիական ֆրոնտը միշտ ել գրավել և կենտրոնական տեղ։ Կուսակցության լենինյան գծի անադարտության համար մղվող պայքարը, թշնամական իդեոլոգիական հոսանքների ամեն տիպի և յերանգի ոպորտունիստական «թեորիաները» մերկացնելու և ջախջախելու գործը, բանվորական և առհասարակ աշխատավորական տարրերին թշնամի իդեոլոգիաների ազդեցության շրջանակից հանելու և մեր կուսակցության լենինյան գծի շուրջը կազմակերպելու, համախմբելու աշխատանքը միշտ ել յեղել է մեր կուսակցության ընդհանուր պայքարի կարևորագույն ու անբաժան մասը։ Մեր կուսակցության պատմության մեջ իդեոլոգիայի խնդիրները յերբեք կարելի չէ չհեղահեղափոխական պրակտիկայից։ Սոցիալիզմի հաղթանակի համար բանվոր դասակարգի կողմից մղվող ընդհանուր պայքարի մի կարևոր ճակատամասն է իդեոլոգիական ֆրոնտը։ Մեր կուսակցությունը միշտ ել անխնա հարվածել է ինչպես գործամուլությունը, մարքսիստական-

լենինյան թեորիայի թերագնահատման զանազան արտահայտությունները, նույնպես և իդեոլոգիական խնդիրները հեղափոխական պրակտիկայից կտրելու անջատելու փորձերն ու տենդենցները:

Իդեոլոգիական ֆրոնտի խնդիրները, այսպիսով, բերելով են սոցիալիզմի կառուցման տվյալ ետապում կուսակցության հիմնական խնդիրներից: Հետևապես, այդ ֆրոնտի հիմնական խնդիրները բնորոշելու համար յեղակետ պիտի ընդունենք սոցիալիստական շինարարություն հերթական խնդիրները՝ կապված այն սոցիալ-տնտեսական տեղաշարժերի հետ, վոր կատարվում են մեր յերկրում պրոլետարական հեղափոխության ներկա ետապում:

ՄԵՐ ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՆԴԻՐՆ Ե՝ ՀԱՍՆԵԼ ՅԵՎ ԱՆՅՆԵԼ ԱՌԱՋԱՎՈՐ ԿՄՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻՅ

Պայքարելով յերկու ֆրոնտի վրա, ծավալելով անխնայ պայքար ներկա շրջանի գլխավոր վտանգ աջ թեքման, ինչպես նաև «ձախ» խոտորումների դեմ, մեր կուսակցությունը հաղթականորեն առաջ է մղում սոցիալիստական հասարակարգի հիմքերի կառուցումն ավարտելու աշխատանքը:

Յոթմղոնյան քայլերով առաջ է գնում մեր յերկրի սոցիալիստական ինդուստրիացումը: Մեկը մյուսի հետևից գործի յեն անցնում նորանոր գիգանտներ, Սորհրդային Միությունը դառնում է մեաաղի, տրակտորի, ավտոմեքենայի առաջավոր յերկիր: Կապիտալիստական տարրերը գրեթե ամբողջությամբ դուրս են մղված. նրանք վոչնչացված են արդյունաբերության բնագավառում:

Գյուղատնտեսություն մեջ մեր կուսակցությունն ապահովեց գյուղացիության շրջադարձը դեպի սոցիալիզմ: Սորհրդային Միության մեջ կոլտնտեսություններն ընդգրկում են 15 միլիոն գյուղացիական տնտեսություն: Յերեկվա մանր ու ցիրուցան, անհատական գյուղական տնտեսություններն անվերադարձ կերպով առաջ են շարժվում խոշոր, տեխնիկական նոր հիմքերի վրա կառուցվող, սոցիալիստական տնտեսությունների ռեյսերով:

Համատարած կոլեկտիվացման հիման վրա վերացվում է կուլակությունը վորպես դասակարգ:

Հիմնական խնդիրը, վոր առաջադրում է այսոր բանվոր դասակարգը մեր յերկրում, այդ այն է, վոր սոցիալիստական բնդհանուր հարձակողականի հետագա ծավալումով պատմականորեն ամենակարճ ժամանակամիջոցում վերացնենք Սորհրդային Միության տեխնիկական-տնտեսական համեմատական հետամնացությունը, ինչպես շեշտեց ընկ. Ստալինը՝ մաքսիմում տաա տարում անցնելով այն տարածությունը, վորով մենք դեռ հեա ենք մնում կապիտալիզմի տեխնիկական առաջավոր յերկրներից: Համաշխարհային-պատմական նշանակություն ունեցող այդ խնդիրը վճռելու բոլոր հնարավորությունները մենք ունենք: Յեվ յեթե շատ տեղերում ու ողակներում լիովին չեն ոգտագործվում այդ հնարավորությունները, խորհրդային սխտեմի բոլոր դրական առանձնահատկություններն ու առավելությունները, ապա դրա պատճառը պիտի վորոնել դեկավատման և մասսաների կազմակերպման գործի թերությունների մեջ: Հայաստանում ևս որեցոր աճում է մեր արդյունաբերությունը, կառուցվում են նոր գործարաններ: Սակայն մեր գործարանների մեծ մասը դեռևս թերակատարում է վճռական տարվա պլանները, պահանջված տեմպով չի ընթանում նոր շինարարությունը, կապիտալ ներդրումները ժամանակին և լրիվ չեն իրացվում: Հիմնական պատճառն այստեղ աշխատանքի վոչ-ոացիոնալ կազմակերպումն է, մասսաների աշխատանքային ենտուզիազմի անբավարար գլխավորումը, բանվորական ուժի հավաքագրման և պատրաստման գործն ոպրտունիստական ինքնահոսի թողնելը, ընկ. Ստալինի հայանի ցուցումների իրագործման առայժմ թույլ ընթացքը:

Վերցնենք կոլտնտշինարարության բնագավառը: Համառ պայքար մղելով կուլակության և կուլակային-դաշնակցական տարրերի դեմ, շեշտը դնելով կոլտնտեսությունների կազմակերպական-տնտեսական աշխատանքների վրա, վերջերս մենք առաջ բերինք նոր բեկում կոլտնտշինարարության բնագավառում: Հայաստանի գյուղական տնտեսությունների 35 տոկոսն արդեն կոլեկտիվներումն է, կոլ-

րաստ ե իր իմպերիալիստական տերերի առաջին իսկ հրամանով հարձակվել խՍՀՄ և խորհրդային Հայաստանի վրա»։ Դաշնակցության անցյալի և ներկայի ճիշտ պատկերը տվող այս գնահատականը ամենալայն մասսաների սեփականությունն է այսօր։ Միայն անուղղելի ուղորտունխառնները դեռ մինչև այժմ ել շարունակում են, կամա թե ակամա, դերի միալ դասակարգային թշնամու իդեոլոգիական արսենալից սնվող Դաշնակցության սոցիալական եյության մանր-բուրժուական կոնցեպցիային։ Հայաստանի բանվորա-գյուղացիական ամենալայն մասսաները չունեն վորևեկակամ Դաշնակցության սոցիալական գիմազդի նկատմամբ։ Նրանք գիտեն, նրանք տեսնում են, վոր Դաշնակցությունը միշտ ել հանդես ել յեկել հայ բուրժուազիայի, կուլակության շահերի պաշտպանի, իմպերիալիստների հլու կամակատարի ստոր դերում։ Դաշնակցության «ընթացիկ կուրսն» այսօր գալիս ել մի իսկապես վոր ալեկողք անդամ հաստատելու մեր կուսակցության սպառնչ գնահատականը Դաշնակցության սոցիալական գիմազդի նկատմամբ։ Սոցիալիզմի հաղթական կառուցումը խորհրդային Միության մեջ ել նրա մասնիկը կազմող խորհրդային Հայաստանում, Դաշնակցության հիմնական հենարան՝ կուլակության մոտավորապես և անխուսափելի վերացումը, վորպես դասակարգի, կապիտալիզմի բնդհանուր կրիդիսի անընդհատ խորացումը և բանվորական-աշխատավորական մասսայի, նաև արտասահմանի հայ աշխատավորության դասակարգային գիտակցության բարձրացումը, — պայմաններ են, վորոնց ֆոնի վրա ալելի վորոշակի յե հանդես գալիս Դաշնակցության, վորպես հայ բուրժուազիայի ռազմատենչ կուսակցության և անդու-ֆրանսական իմպերիալիզմի լրտեսական գործակալության, իսկական դեմքը։

ՄԵՐ ՎՈՆՏԵՐԻՄ ԹՇՆԱԿՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կանգ առնենք Դաշնակցության «ընթացիկ կուրսի» մի քանի ողակների վրա։

Դաշնակցության ներկա կուրսի հիմնական նպատակներնց մեկը — արտասահմանում «ազգային միասնական ֆրոնտ» ստեղծելու ջանքերը — նպատակ ունեն հաստատել

Դաշնակցության հեգեմոնիան նացիոնալիստական այլ կուսակցությունների վրա և ամբողջապես ուղղված են խորհրդային Հայաստանի դեմ, կազմելով պատրաստվող հակախորհրդային իմպերիալիստական ինտերվենցիայի ընդհանուր ծրագրի մի մասնիկը։ Միևնույն ժամանակ «ազգային ոջախ» ստեղծելու համար դաշնակների արած գործնական քայլերը, վորոնք, ի դեպ, արվում են անգլո-ֆրանսական իմպերիալիստական խմբակներին մոտ կանգնած Կյուլպենկյանների անմիջական հովանավորությամբ և հակադրվում են արտասահմանի զաղթական աշխատավորության խորհրդային Հայաստան ներգաղթելու մեր ծրագրին, նպատակ ունեն «հավատարիմ ուժ» տրամադրել ֆրանսական իմպերիալիզմին Միևնույն զաղութային շահագործման և տեղական ժողովուրդների ազգային-ազատագրական շարժումները ճնշելու, ինչպես նաև Կյուլպենկյանի նավթահանքերին կամ նավթամուղին եժան բանվորական ուժ մատակարարելու համար։ «Ազգային ոջախ» ստեղծելու այդ փորձի գլխավոր նպատակն ել թնդանոթի միս պատրաստել հակախորհրդային իմպերիալիստական ինտերվենցիայի համար։ Նույն այդ ծրագրի մի այլ ողակն ել քրդական շարժման կազմակերպումը և հրահրումը — մի արկածախնդրություն, վոր նույն անփառունակ բախտին արժանացավ, ինչ վոր Դաշնակցության մինչ այդ կատարած բոլոր մյուս արկածախնդրությունները, — վոր ուղղված ել խորհրդային Միության դեմ և նպատակ ունեն նրա հարավային սահմաններին մոտ ստեղծելու հակախորհրդային նոր ռազմարևմ։ Վերջին ժամանակներս դաշնակների կողմից մենչեվիկների և ժուսավաթիստների հետ՝ «Կովկասի անկախության կոմիտեյում» միասնական ճակատ ստեղծելու համար մղվող բաշնակցությունների աշխուժացումն աղանջանում ել Անդրը-կովկասյան Սոցիալիստական Հանրապետությունների Ֆեդերացիայի դեմ ուղղված դավադրությունների առաջիկա ել ալելի աշխուժացումը՝ իմպերիալիստական տերերի հրամանով։ Դաշնակները աշխուժ աշխատանքը Ռումինիայում, նրանց կողմից Ռումինիայի ներկա ֆաշիստ վարչապետ, «հայասեր» Յորդային անվերջ մեծարելը և նրա մոտ կատակածելի «պատգամավորություններ» ուղարկելը պատահա-

կան յերեւոյթ չեն: Յեղ պատահականութիւնն չի նույնպէս, վոր պարոն Խատիստին աղմկում եւ այն մասին, թե ժամանակն եւ ավելի ակտիվ դարձնելու «հայկական հարցի» հրահրումը եւ «պաշտպանումը» «մեծ» պետութիւններին առաջ: Մի կողմից Դաշնակցութեան ընթացիկ կուրսն արտահայտող այս փաստերը, մյուս կողմից Խորհրդային Հայաստանում դաշնակներին անմիջական ղեկավարութեամբ կազմակերպվող եւ հրահրվող կուլակային-բանդիտական վտանգութիւններն անբաժան ողակներն են իմպերիալիստներին կամակատար Դաշնակցութեան հակախորհրդային ակտիվ պայքարի ընդհանուր շղթայի: Ինչքան եւ դաշնակներն իրենց հատուկ կեղծավոր լաիքըութեամբ շարունակեն աղաղակ բարձրացնել այն մասին, թե իբր նրանք գտնվում են «գաղափարական ուղղիցիային» դիրքում Խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ, նրանք այլեւ չեն կարող խաբել նույնիսկ ամենանախի մարդկանց: Դաշնակների անմիջական նպատակն է՝ հենված կուլակութեան եւ ընդհանրապէս կապիտալիստական տարրերի վրա, առանց միջոցների վորակ խորութեան, — սկսած ֆրասարարութիւնից մինչեւ ապստամբական կուլակային յերեւոյթների կազմակերպումը, — խանգարել սոցիալիզմի շինարարութիւնը եւ «ուժեր պատրաստել»՝ խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու համար: «Սոցիալական այս պատվերը» կատարելու եւ լրտեսական աշխատանքի համար եւ, վոր նրանք ոգտվում են իմպերիալիստներին ու նրանց լեհական ու ռումինական վասալների սեղանի փշրանքներից: Իմպերիալիստների թեւադրանքով գինված ապստամբութեան կազմակերպումը խորհրդային իշխանութեան դեմ յեղել եւ և մնում եւ դաշնակների շարունակ հետապնդած գերազույն խնդիրը, եւ յեթե դաշնակները ձգնում են վարագուրել իրենց բուն նպատակը, այդ միայն այն պատճառով, վոր նրանք գգում են իրենց անգործութիւնը, իրենց անկարողութիւնը: Մի կողմից՝ յերկրում գնալով ավելի ու ավելի քայքայվում եւ վոչնչանում եւ դաշնակների հենարանն ու «կենդանի ուժը» — կուլակութիւնը, մյուս կողմից՝ բանվորա-գյուղացիական ամենալայն մասսաները սոցիալիզմի կռուցման վճռական մարտերում գինվում են դասակարգային ավելի բարձր գիտակցութեամբ

իմպերիալիզմի ագենտ եւ շահագործող դասակարգերի դրոշակակիր Դաշնակցութեան դեմ:

Այս ամենը չեն կարող հուսահատական կատաղութեան չհասցնել դաշնակներին: Կոլտնտեսութեաններին դեղերի հրկիզումից սկսած մինչեւ ֆրասարարական քայլերը՝ մեր ձեռնարկութեաններում եւ հիմնարկներում, կուլակային-բանդիտական շարժման հրահրումը (վորը, իհարկե, հենց բնում խեղդվում եւ գյուղի աշխատավորական մասսաներին անմիջական մասնակցութեամբ) — դաշնակների կատաղութեան պոթիկման արտահայտութիւններն են: Այս կապակցութեամբ եւ նաեւ, վոր բուրժուա-նացիական իդեոլոգիան աշխուժանալու վորոշակի նշաններ եւ ցույց տալիս:

Ահա թե ինչու իդեոլոգիական պայքարի բոլոր դեքերն առաջին հերթին պետք ե ուղղված լինեն Դաշնակցութեան դեմ: Իհարկե, մենք շատ լաւ գիտենք, վոր արտասահմանի հայ աշխատավորութեան դասակարգային գիտակցութեան արագաձեռն բարձրացումը մի կողմից եւ կուլակութեան մոտալուտ վերացումը յերկրում մյուս կողմից՝ մահացու հարված կհասցնեն Դաշնակցութեան: Սակայն այդ այդպէս լինելով հանդերձ, ներկայումս, դասակարգային պայքարի սրման ներկա պայմաններում, ոպորտունիստական խայտառակ սխալ կլիներ ամենափոքր չափով անգամ թերազնահատել Դաշնակցութեան՝ վորպէս հակահեղափոխական Ֆրոնտի հեգեմոնի ու ղեկավարի՝ վտանգը:

ՄԵՐԿԱՅՆԵԼ ՅԵՎ ԶԱԵԶԱԵԼ ՆԱՅԻՈՆԱԼԻԶՄԻ ԲՈՂՈՐ
ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Այստեղ կարիք չկա մանրամասն խոսելու հակահեղափոխական Ֆրոնտի մյուս հատվածների մասին: Ռամկավարները, հնչակները Խորհրդային Հայաստանում գոյութիւն չունենալու չափ աննշան են: Արտասահմանում հնչակները գրեթե բոլորովին մաքած, իսկ ռամկավարները՝ արեւմտահայ բուրժուազիայի կուսակցութիւնը, աշխուժացման վորոշ նշաններ են ցույց տալիս եւ իրենց հետեից տանում են նույնիսկ բանվորների եւ աշխատավորների դեմ

դասակարգային գիտակցության չեկած մի փոքրաթիվ խավ: Հնչակյան և ռամկավարական իդեոլոգիան, ինչպես այդ շեշտեց մեր Կենտկոմը դեռևս 1928 թվին, ըստ եյուլթյան նույն դաշնակիցին է, սակայն դրեսորվում է ավելի քո- դարկված և ավելի վախկոտ ձևով: Ռամկավարները «թշնա- մական» դիրքը դաշնակիցների հանդեպ բացատրվում է լոկ տակտիկական նկատառումներով:

Այդ տեսակետից խիստ բնորոշ է ռամկավարների վեր- ջին շրջանի մի գովումն է, վորի մեջ ասված է. ռամկա- վար կուսակցությունն «իր ընթացքը չի փոխել, վորքան ժամանակ վոր անոնք (դաշնակիցները) կշարունակեն իրենց յեղբայրասպան, դրսարտական և աղետաբեր քաղաքակա- նությունը պաղուծներու մեջ և բավարար յերաշխիք չեն ներկայացնել առ այդ»: Այս հարցադրումն ամբողջապես պարզում է Խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ ռամկա- վարները հանդես բերած «քարեկամական» դիրքի արժեքը: Ռամկավարների համար ըստ եյուլթյան նշանակութուն չունի դաշնակիցների դիրքը Խորհրդային Հայաստանի նկատ- մամբ, և այդ միանգամայն հասկանալի յե: Նրանց հետա- քրքրում է դաշնակիցների բռնած ընթացքը պաղուծներում, նրանք խուսափում են մոտենալ դաշնակիցներին հիմնակա- նում այն պատճառով, վոր վախենում են, թե դաշնակիցներն իրենց ծանր թաթը կդնեն ազգային «անդուկի», Բարեգոր- ծական ընկերության հարստության վրա, վորի բանալի- ներին ավելի մոտ են իրենք:

Կենտրոնացնելով կրակը դաշնակիցների դեմ, մենք վե՛չ մի դեպքում չպետք է, սակայն, աչքաթող անենք մեզ թշնա- մի նացիոնալիստական մյուս ուղղությունները — ռամկա- վարներին, մենչևիկներին, սպեցիֆիկներին և սմենովկա- կաններին, մանավանդ վոր դրանցից վոմանք ձգտում են հարմարվել նոր պայմաններին և մասսաների վրա ազդելու նպատակով դործադրում են նոր մեթոդներ (Դաշնակցու- թյան քաջագնացական վարիանտը):

Մեր կուսակցական կադակերպությունը, վորը, մա- նավանդ վերջերս, հսկայական քաղաքական աշխատանք ծավալեց Դաշնակցության, ազգայնական մյուս հոսանքների և կոնդրատյեվչինայի դեմ, ել ավելի պիտի ուժեղացնի պայ-

քարը դաշնակիցների և նացիոնալիզմի մյուս՝ ալլանուն վա- րիանտների դեմ:

Սակայն պետք է ընդգծել, վոր մեր թեորետիկական կադրերը շատ քիչ բան են արել նացիոնալիստական իդեո- լոգիաների դեմ մղվող պայքարի տեսակետից:

Անբնական է, բայց փաստ է, վոր մինչև այժմ մենք չունենք վորևէ լուրջ աշխատանք պատմության դաշնակ- ցական կոնցեպցիայի դեմ, հասարակական դարգացման անանունական կոնցեպցիային չի հակադրված պատմու- թյան դարգացման մեր կոնցեպցիան, վոչնչացնող քննա- դատության չի յենթարկված Դաշնակցության սոցիալ- պատմական կոնցեպցիան: Յեվ թեորետիկական պայքարի մարտական պահանջներից ու խնդիրներից հետ մնալու հե- տևանքը չե՞ արդյոք այն խայտառակ յերևույթը, վոր դեռ մինչև այժմ ել այնպիսի հոյակապ մի գործում, վորպիսին է Մեծ Խորհրդային Հանրագիտարանը, ինիցիատիվների տակ ծածկված ինչ-վոր մարդիկ շարունակում են շփոթ ու մշուշ ցանել Դաշնակցության շուրջը և իրենց բացարձակ ուղոր- տունիստական դիրքի մեջ այնքան հեռու գնալ, վոր դառան- ցում են այն մասին, թե «Հայաստանի ժողովրդական մաս- սաները 1919 թվին, պարլամենտի ընտրության ժամանակ, իրենց ձայների 90 տոկոսը տվին դաշնակիցներին»: Այդպի- սով «ժողովրդական քվեարկություն» է համարվում դաշ- նակիցների մատակերիստական-ֆաշիստական խժդժություն- ների և բռնությունների պայմաններում կատարված պար- լամենտական «ընտրությունների» կոմեդիան: Այնու- հետև, խորհրդային ընթերցողին հրամցվում է հենց դաշ- նակիցների հորինած այնպիսի պատմական կեղծիք, այսինքն անհայտ հոդվածագրի պնդումը, թե «1905-07 թվի հեղափո- խության ընթացքում Դաշնակցությունը պայքար էր մղում ցարիզմի դեմ»: Չենք խոսում արդեն նույն Հանրագիտա- րանում տեղ գտած՝ Հայաստանին վերաբերող մի շարք այլ հոդվածների մասին, վորոնք չեն դիմանում մարքսիստա- կան անգամ տարրական քննադատության:

Անցնենք մի այլ հարցի. միթե դժվար էր մինչև այժմ հանել արևիփնեղից և լույս ընծայել մի շարք մատերիալ- ներ այն դիրքի մասին, վոր բռնեցին ռամկավարները կամ

«Ժողովրդականները» մայիսյան ապստամբության և փետրվարյան ավանդույտայի որերին, լույս ընծայել՝ դիմակադերձ անելու համար նրանց կեղծավոր դեմքը Խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ: Ժամանակն և պահանջել մեր իդեոլոգիական կազրերից՝ անհապաղ շրջադարձ կատարել և լուրջ աշխատանքի ձեռնարկել՝ անմիջապես վերջ տալու թեորեաիկական աշխատանքի հետ մնալուն սոցիալիստական շինարարությունից և հեղափոխական պրակտիկայից:

ՄԵՐ ՊԱՅԳՄԱՆ ՈՊՈՐՏՈՒՆԻՉՄԻ ԴԵՄ

Թշնամի գաղափարախոսությունները դեմ ուղղված պայքարի հաջողության առաջին պայմանը, սակայն, այն է, վոր ավելի և ավելի ուժեղացնենք և ներգործոն դարձնենք պայքարն ոպորտունիզմի դեմ՝ նեփական շարքերում: Մեր հաջողությունները սոցիալիզմի շինարարության գծով, արոցկիզմի և աջ թեքման ջախջախումը կուսակցության շարքերում, վոմանց բերում են այն յեղրակացության, թե պայքարն ոպորտունիզմի դեմ կորցնում է իր սրությունը: Սխալ, ոպորտունիստական յեղրակացություն: Թեորեապես մենք գիտենք, վոր քանի դեռ չեն վերացել դասակարգերը, քանի դեռ կա դասակարգային պայքար, թշնամական իդեոլոգիաներն այս կամ այն չափով թափանցում են բանվոր դասակարգի և նույնիսկ նրա ավանդարդ՝ կոմունիստական կուսակցության շարքերը: Գործնականում մենք տեսնում ենք աջ թեքման և «ձախ» խոտորումների բազմաթիվ արտահայտություններ մեր աշխատանքի բոլոր բնագավառներում: Ահա թե ինչու իդեոլոգիական պայքարի ֆրոնտում մեր ամենահիմնական անելիքը պիտի լինի՝ ավելի շեշտակի և կոնկրետ դարձնել պայքարը տվյալ շրջանի գլխավոր վտանգ աջ ոպորտունիզմի և «ձախ» խոտորումների դեմ սոցիալիստական շինարարության բոլոր ասպարեղներում, կուլտուրական շինարարության գնադան ողակներում, կազրերի պատրաստման գործում, դպրոցական շինարարության մեջ, գրականության, յերաժշտության, արվեստի բնագավառում և այլն և այլն, մերկացնելով ու հարվածելով ամենուրեք աջ և «ձախ» ոպորտունիզմի ամեն մի արտա-

հայտություն, թշնամական իդեոլոգիաների ազդեցություններն ու հետքերը:

Անհուսալի ոպորտունիստը միայն կարող է թերագնահատել անցյալ շրջանի սխալները և սայթաքումները մարտնչող մատերիալիստական քննադատության յենթարկելու արժեքն ու նշանակությունը: Մեր ներկա պայքարի հաջողությունը պահանջում է ամենախիստ ու վոչնչացնող քննադատության յենթարկել նացիոնալիզմի, մեզ թշնամի այլ հոսանքների ամբողջ իդեոլոգիական արանալը, լիկվիդացիայի յենթարկել աջ և «ձախ» ոպորտունիզմի, նացիոնալ-ուկրոնիզմի կանալներով արտահայտված նոր ազդեցությունները մեր տնտեսական և կուլտուրական շինարարության բոլոր բնագավառներում:

Այսպիսով, պայքարը ամեն տեսակի և դույնի ոպորտունիզմի դեմ՝ տվյալ շրջանի հիմնական խնդրն է: Ոպորտունիզմը, ջախջախիչ պարտություն կրելով կուսակցության գլխավոր գծի դեմ ուղղած իր պայքարում, այժմ հանդես և դալիս ավելի վախկոտ ձևերով, հաճախ դիմակավորված, ծպտված, և պայքարը նրա դեմ պահանջում է ավելի մեծ զգոնություն ու աչալրջություն:

Մեր աշխատանքի յուրաքանչյուր որն ամբացնում է մեր դիրքերը և թուլացնում է հակառակորդի դիրքերը: Մեր կուսակցության կազմակերպությունները պիտի շարունակեն անհաշտ պայքար մղել պրոլետարիատին խորթ արամադրությունների դեմ թե կուսակցությունից դուրս և թե նրա շարքերում, պիտի ուժեղացնեն համատարած արշավանքը իդեոլոգիական ֆրոնտում, համախմբելով մասսաներին կուսակցության լենինյան գծի շուրջը:

ԱՆՇԵՂ ԿԻՐԱՌԵԼ ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

16-րդ համագումարում ընկ. Ստալինը տվեց սպառիչ գնահատական ազգային հարցի բնագավառում կուսակցության մեջ յեղած թեքումներին: Այդ թեքումները գոյություն ունեն և, վոր գլխավորն է, աճում են, շեշտեց ընկ. Ստալինը: Դեպի գլխավոր վտանգը՝ «վիկիկոուսական շովիներգիմը յեղած թեքման եյությունն այն է, վոր ձգտում են

աչքաթող անել լեզվի, կուլտուրայի, կենցաղի ազգային տարբերությունները. ձգտում են հանրապետությունների և մարզերի լիկվիդացիան նախապատրաստել. ձգտում են ազգային իրավահավասարության սկզբունքը խախտել և ապարտի, մամուլի, դպրոցի ու պիտական և հասարակական մյուս կազմակերպությունների նկատմամբ նսեմացնել կուսակցության քաղաքականությունը: Սրա հակառակ՝ «տեղական նացիոնալիզմի թեքման ելությունն այն է, վոր ձգտում են առանձնանալ և փակվել իրենց ազգային կեղծվի շրջանակներում, ձգտում են իրենց ազգի ներսում յեղած դասակարգային հակասությունները քողարկել. ձգտում են վերկոոուսական շովինիզմից ազատվել՝ սոցիալիստական շինարարության ընդհանուր հորձանքից հեռանալով. ձգտում են չտեսնել այն, ինչը ԽՍՀՄ ազգություններին աշխատավոր մասսաներին մոտեցնում և ու միացնում, և տեսնել միայն այն, ինչը կարող է նրանց հեռացնել իրարից» (Մտալին):

Կուսակցության 16-րդ համագումարն ընդգծեց, վոր սովյալ ետապում գլխավոր վտանգը մեծապետական թեքումն է, վոր փորձում եր ռեվիզիայի յենթարկել լենինյան ազգային քաղաքականության հիմքերը և ինտերնացիոնալիզմի դրոշի տակ քողարկում է առաջներում գերելիսող վերկոոուս ազգի ձգտումները՝ վերադարձնելու իր կորցրած առանձնաշնորհումները:

Ահա մեր կուսակցություն ազգային քաղաքականություն հիմնական յերակետները:

ԱՎԵԼԻ ԱՄՐԱՅՆԵԼ ԱՆԻՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՄՆ

Հայտնի յե, վոր անցյալ տարի կարճ ժամանակ մեզ մոտ կատարվեց այն սխալը, թե Հայաստանում, նկատի ունենալով մի շարք առանձնահատկություններ (հայ բնակչության գերելիսող մեծամասնություն կազմելը, պիտական ապարատի տեղականացումը և այլն)՝ չի կարելի վերկոոուսական թեքումը համարել գլխավոր վտանգ: Այդ տեսակետի հիմնական մեթոդոլոգիական սխալն այն եր, վոր Հայաստանը վերցնում ելին առանձին, Խորհրդային Միության մեջ կատարվող սոցիալ-քաղաքական և տնտեսական ընդհանուր

պրոցեսներից կտրված: Անցյալ տարվա աշնանը հրավիրված իդեոլոգիական խորհրդակցության ընթացքում մենք վճռահանորեն ուղղեցինք կատարված սխալը և վերացրինք ազգային քաղաքականությունն ասպարեզում յեղած թեքումների վերաբերյալ շփոթ ձևակերպումները: Յեվ այնուհետև մեր պայքարը հանուն կուսակցության ազգային քաղաքականության անշեղ կիրառման՝ ընթանում է յերկուֆրոնտի վրա՝ ընդդեմ գլխավոր վտանգ մեծապետական թեքման և տեղական նացիոնալ-ուկրոնիզմի: Սակայն չենք կարող չընդունել, վոր դեռևս զգալի թերություններ ունենք այս ասպարեզում:

Վերցնենք հիմնական խնդիրը: Կուսակցության ազգային քաղաքականությունն Անդրկովկասում իր կոնկրետ ձևակերպումն ստացավ ազգային հանրապետությունների և Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի կազմակերպման միջոցով: Մեր աշխատանքի և պայքարի ամբողջ փորձը փայլուն կերպով ապացուցեց Անդրկովկասի աշխատավոր ժողովուրդների համերաշխության և սոցիալիստական գործակցության այդ ձևի ճշտությունը Անդրկովկասյան Սոցիալիստական Ֆեդերացիան այն ամրակուռ ամրոցն է, վորին զարկվելով՝ փշրվում են դաշնակ-մուսավթ-մենշևիկ յերրորդության բոլոր փորձերը՝ վերականգնել իրենց արյունոտ իշխանությունը: Անդրկովկասյան Ֆեդերացիան իր տնտեսական զարգացման և վերակառուցման միասնական պլանով ամենաուժեղ ու փորձված լծակն է ազգային հանրապետությունների տնտեսական վերելքն ապահովելու գործում:

Անդրյերկոմի հետագա աշխատանքների մասին ընդունված իր հայտնի վորոշման մեջ Համկոմկուսի Կենտկոմը 1928 թվի նոյեմբերին անհրաժեշտ դատով ամրացնել Անդր-Ֆեդերացիայի տնտեսական բազան, ապահովել նրա գործնական ղեկավարությունն ամբողջ Անդրկովկասի տնտեսական շինարարության նկատմամբ, ամրացնել Անդրկովկասի ԺՏԴԽ, տալով նրան ուղեբառով ֆունկցիաներ արդյունաբերության կարևորագույն ճյուղերի և հանրապետական ԺՏԽ-երի նկատմամբ, և այլն: Սակայն, դնելով Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի տնտեսական հիմքերի ամրացման կարևորագույն խնդիրը, Կենտկոմը միաժամանակ շեշտեց,

վոր «Անդրֆեդերացիայի ղեկավար դերի ուժեղացումն ազգային հանրապետությունների նկատմամբ պիտի միաժամանակ ընթացակցի ազգային հանրապետությունների ինքնագործունեությունը և տնտեսական նախաձեռնություն ծավալմանը»:

Անցած յերկու տարվա ընթացքում մեր կուսակցությունը յերկու ֆրոնտի վրա վճռական և անողորմ պայքար մղելով նացիոնալ-ուկրաինիզմի դեմ, արդեն իսկ ձեռք է բերել խոշոր նվաճումներ կուսակցություն այդ գերեկափնների կենսագործման ուղղությամբ:

Սակայն, Կենտկոմում այս նշանավոր վորոշման կիրառման հանրազումարը կատարելով, չենք կարող չնշել, վոր գործնականում վորոշ գծերով կատարվեցին մի շարք խոտորումներ և չափազանցություններ, վորոնք չեյին համապատասխանում Համի(բ)Կ Կենտկոմի գերեկափնների վորոշումն՝ ազգային հանրապետությունների դերի ու նշանակությունը հարցում: Անդրյերկոմի վերջին մի շարք վորոշումները գալիս են շտկելու այդ ուղղությամբ կատարված առանձին սխալները: Տնտեսական նախաձեռնություն, ինքնագործունեություն և կադրերի պատրաստման գծով լայնացվում են ազգային հանրապետությունների հնարավորությունները:

Անհրաժեշտ է ուժեղացնել ուշադրությունը դեպի լեւինյան ազգային քաղաքականության հարցերը՝ նրա անշեղ կիրառումն ապահովելու համար: Անդրյերկոմի վերջին վորոշումների կիրառման ընթացքում ևս հանդես կգա թե մեծապետական թեքումը և թե տեղական նացիոնալ-ուկրաինիզմը: Առաջինի կրողները, առիթ ծառայեցնելով ֆեդերատիվ մի շարք յերկրորդական տնտեսական որգանների վերացումը, կվորձեն սպեկուլյացիա անել՝ ասելով, թե ֆեդերացիայի դերը նսեմացվում է. յերկրորդի կրողները կվորձեն ռգտագործել հանրապետական տնտեսական որգանների ֆունկցիաների լայնացումը՝ իսկապես նսեմացնելու. համար Անդրֆեդերացիայի դերն ու նշանակությունը: Ինչ խոսք, վոր կուսակցության ազգային քաղաքականության անշեղ կիրառումն ապահովելու համար անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարը նման տենդենցների դեմ, կենտրոնացնելով

կրակը գլխավոր վտանգ մեծապետական թեքման դեմ և միաժամանակ տեղնուտեղը ջախջախիչ հարվածներ հասցնելով տեղական նացիոնալ-ուկրաինիզմին, վորը զոգվելով դասակարգային թշնամու հետ, «ջուր է ավելացնում ինտելիցենցիոնիստների ջրաղացին»:

ԼՈՒՐՋ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՁԵՎՈՎ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՐ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ՋՍՐԳԱՅՄԱՆԸ

Անհրաժեշտ է կրկնապատկել ուշադրությունը դեպի ազգային կուլտուրայի հարցերը և նրանց մշակումը: Վերջենինք լեզվի հարցը: Միթե մեծապետական թեքման տուրք տալ չե այն հանգամանքը, վոր տարիներ ընթացքում ուշադրությունից վրիպել է մեր պետական ապարատի վորոշ ողակներում հայերենը գործածական հիմնական լեզու դարձնելու հարցը. միթե փաստ չե, վոր մեր պետական բազմաթիվ հիմնարկներում, կոմիսարիատներում, խորհրդակցություններում մեծ մասամբ ռուսերեն են խոսում: Մեր դեկավար ընկերների մի զգալի մասը նույնիսկ շրջաններում, ուր ռուսերեն հասկացողները բացառություն են կազմում, ռուսերեն են խոսում: Ինչպես վորակել այն փաստը, վոր Հայաստանի ինժեներ-տեխնիկների վերջին համագումարում բազմաթիվ ռուսերեն պրակտիկների շարքին չկար վոչ մի հատ հայատառ լոզունգ: Հայերենի թերազնահառումն արտահայտվում է նաև նրանով, վոր մեր ընկերներից շատերը չեն հետևում հայատառ մամուլին, գրականությունը շատերը չեն հետևում հայատառ մամուլին, բովանդակությամբ ինտերնացիոնալ կուլտուրայից: Անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարն այս յերևույթների դեմ. հայերենը պետք է դառնա մեր բոլոր պետական ու հասարակական որգանների գործածական լեզուն՝ առանց բացառություն. կուսակցական ընկերներն իրենք պետք է զբաղվեն մաստառներին հասկանալի լեզուն մշակելու և ճոխացնելու հարցով: Այս հարցադրումը չի նշանակում, թե չպիտի պայքարել նաև նրանց դեմ, վորոնք ընկնում են հակառակ ծայրահեղության գրեկը, նպատակ դնելով՝ նույնիսկ արհեստական ու այլանդակ, մաստառներին անհասկանալի բառեր թխելով՝ վանել մեր լեզվից վաղուց քաղաքացիական իրավունք ստա-

ցած ոտար բառերն ու տերմինները կամ նշանակութիւնն
չեն տալիս Հայաստանում Հոկտեմբերեայն հեղափոխութեան
լեզուն—ռուսերենը տարածելու գործին, մանավանդ յերկ-
տասարդութեան մեջ: Տեղական նացիոնալիզմի այդ տեն-
դենցներն իրականում վոչ մի կապ չունեն մեր կունակցու-
թեան ազգային քաղաքականութեան հետ և պետք է տեղնու-
տեղը մերկացվեն ու ջախջախիչ հարված ստանան կու-
սակցական կազմակերպութիւնները կողմից:

նման գանդաղաշարժությունն ու ամլությունը: Ժամանակը չէ կտրականապես պահանջել մեր թեոքետիկական ուժերից՝ բավարարել հայոց պատմության, զբաղանդության դասագրքերի, ձեռնարկների, մոնոգրաֆիաների սուր պահանջը, այդպիսով իսկ փակելով մեր հաշիվը կուլտուրայի բնագավառում բուրժուական-նացիրոնալիստական առասպելների հետ:

կրեա բովանդակությամբ: Չկտրվելով յերբեք համամիութեանական կոմունիստական գիտութեան առաջնութեանց և ընդհանուր խնդիրներէ, իդեոլոգիական ֆրոնտի մեր աշխատողները, սակայն, պիտի կարողանան կապել այդ ընդհանուր խնդիրները մեր տեղական առանձնահատկություններին, կոնկրետ իրականութեան և պահանջներին հետ:

Յերկու խոսք ել մեր հրատարակչական գործի և պարբերականների մասին: Այստեղ, ներկա դրութիւնը միանգամայն անբավարար է: Դեռ չենք կարողացել տեղից շարժել այնպիսի մի գործ, վորպիսին է Մարքսի և Ենգելսի աշխատութիւններին հրատարակումը և մասսայականացումը: Լենինի հայերեն հրատարակութեան գործը նույնպէս դանդաղ է առաջ գնում: Պարբերական ժուրնալների հրատարակութիւնը գտնվում է նույն անկանոն վիճակում, ինչ վոր առաջ եր: Մեր պարբերականները շատ հետ են մնում այսօրվա խնդիրներից ու պահանջներից, չեն կազմակերպում լայն աշխատանք, մինչդեռ հենց կուլտուրայի բնագավառում նացիոնալ-դեմոկրատական նախապաշարունակները ջախջախելու, ձեռք առնելու, բովանդակութեամբ պրոլետարական կուլտուրայի հարցերը մշակելու խնդրում դրանք հրապարակական գործ ունեն կատարելու: Ժամանակն է առաջ բերել իսկական բեկումն հաւ այս բնագավառում:

ԹԵՈՐԵՄԱՆ ՀԵՏ ՉՊԻՏԻ ՄՆԱ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻՅ

Ընկերներ, յես այստեղ ավելորդ եմ համարում հանգամանորեն կանգ առնել կուսակցական դաստիարակութեան հերթական խնդիրների վրա: Այդ խնդիրների նշանակութիւնը մանրամասն պարզաբանված է ընկ. Պոստիշնիկի հայտնի ճառում: Հիմնականն այստեղ այն է, վորպէսզի կուսակազմակերպութիւնն անմիջապէս արմատախիլ անի կուսուսուցման, թեորիայի թերագնահատման ամեն մի փորձ մեր շարքերում: Մեզ մոտ վատ սովորութիւն է դարձել ամեն տեղ և ամեն առթիւ ճառել և խոսել թեորիայի, կուսուսուցման նշանակութեան մասին՝ գործնականում այդ ուղղութեամբ վոչինչ չանելով հանգերձ: Մինչդեռ պարզ պիտի լինի յուրաքանչյուր կուսակցականին

համար, վոր առանց թեորետիկական մակարդակի բարձրացման անհնար է ըմբռնել և հասկանալ ներկա ետապի բարդ առանձնահատկութիւններն ու գլխավորել մասսաներին պայքարը սոցիալիզմի համար: Բանվոր դասակարգինոր կադրերին, կուսակցական կազմակերպութեան հազարավոր նոր անդամների կուսուսուցման և դաստիարակութեան գործը պիտի դնել առաջին պլանի վրա: Մանավանդ կուսակազմի ուսուցման և նրա թեորետիկական մակարդակի բարձրացման գործը, կուսակազմի չափերը և մոռանա, վոր «թեորիայից ձեռք քաշելը հակասում է լենինիզմի վոգուս և հղի յի մեծամեծ վտանգներով» (Ս տ ա լ ի ն): Մեր ներկա խորհրդակցութիւնը պիտի մշակի կոնկրետ միջոցներ, խուսափելով անցյալ տարվա սխալներից և կուսուսուցման գործի անբավարար ընթացքից՝ կուսուսուցման ցանցում ընդգրկելու համար կուսակցական և կոմյերիտական վոգլ կազմակերպութիւնը և անկուսակցական լայն մասսաները: Կուսուսուցման աշխատանքների բայլելիկյան կազմակերպումը հիմնական յեղակետներից մեկը պիտի լինի մեր իդեոլոգիական պայքարն աշխուժացնելու և նոր աստիճանի բարձրացնելու համար:

Մեր հեղափոխութեան ներկա ետապը հրամայական պահանջ է դնում ուժեղացնել պայքարն իդեոլոգիական ֆրոնտում բոլոր գծերով, ամէլի ծավալուն, ամէլի անողոք պայքար մղել դաշնակիզմի դեմ, բոլոր տեսակի թշնամական իդեոլոգիաների սողսկումների դեմ,—անհաշտ պայքար կուսակցութեան շարքերում աջ և «ձախ» ոպորտունիստական թեքումների դեմ: Ավելի անշեղ կերպով լենինյան ազգային քաղաքականութիւնը: Վճռական շրջադարձ կատարել թեորետիկական պայքարի ֆրոնտում: Թեորետիկական աշխատանքն այլևս չպետք է հետ մնա սոցիալիստական շինարարութեան մարտական խնդիրներից ու պահանջներից, հեղափոխական պրակտիկայից: Բայլելիկորեն պետք է ծավալել համատարած արշավ իդեոլոգիական ֆրոնտի բոլոր ճակատամասերում:

ԿՈՄԱՆԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՍՆՈՐՅԱԿԻ ԲԱՑՄԱՆ ՆԻՍՏԻՆ 1932 ԹՎԻ ՄԱՅԻՍԻ 15-ԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆԱԾ ՃԱՌԸ

Ընկերներ, այսօր մենք սկսում ենք Համամիութենական Կոմունիստական Ակադեմիայի առաջին տասնորյակը Հայաստանում: Ավելորդ են յերկար բացատրությունները՝ ըմբռնելու համար վոչ միայն գիտական, այլև հասարակական-քաղաքական այն խոշոր նշանակությունը, վոր ունի Կոմունիստական Ակադեմիայի այս առաջին բրեգադի գալուստը Խորհրդային Հայաստան և նրա անմիջական շփումը մեր կուսակցության ակտիվի և գիտական-իդեոլոգիական ֆրոնտի աշխատողների հետ: Կոմակադեմիայի տասնորյակի կազմակերպումն ամենից առաջ նշան է մեր գիտական ֆրոնտի աշխուժացման և իդեոլոգիական ֆրոնտում մեր գերքերի ամրացման: Նա գալիս է ասելու, մյուս կողմից, վոր Խորհրդային Հայաստանի գիտական-իդեոլոգիական ֆրոնտի և գիտություն համամիութենական կենտրոնի միջև անմիջական կապ և համագործակցություն ստեղծելը դարձել է այժմյական և հասունացած մի խնդիր:

Պատահական չերևոյթ չե, ընկերներ, վոր Կոմունիստական Ակադեմիայի տասնորյակն Անդրկովկասում տեղի յե ունենում հատկապես ներկայումս, յերբ Խորհրդային Միության մեջ հաղթանակով ավարտվելու վրա յե սոցիալիստական առաջին հնգամյակը, յերբ սոցիալիստական տնտեսության արդեն ավարտված հիմքերի վրա սկսում են բարձրանալ նոր հասարակարգի առաջին հարկերը, յերբ Խորհրդային Միությունը կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությունը արագացնում է իր յերկաթյա յերթը դեպի յերկրորդ հնգամյակը՝ անդառակարգ սոցիալիստական հասարակարգի կառուցումն ավարտելու հնգամյակը: Պրո-

լետարական հեղափոխության և սոցիալիզմի շինարարության նոր ետապում առաջադրվում են նորանոր հարցեր և բարդ խնդիրներ, վորոնց պատասխանը պետք է մշակի մարքս-լենինյան գիտությունը: Այս կապակցությամբ գիտություն, տեսություն դերն ավելի և ավելի բարձրանում և պատասխանատու յե դառնում: Առանց մարքս-լենինյան մեթոդոլոգիայով առաջնորդվող հեղափոխական գիտության ամենալայն ծավալման՝ անհնար է կինսագործել սոցիալիստական յերկրորդ հնգամյակի կարևորագույն խնդիրը՝ մեր ժողովրդական տնտեսության բոլոր ճյուղերի արմատական տեխնիկական վերակառուցումը: Առանց մարքս-լենինյան գիտության լայն ծավալման՝ անհնար է մեր յերկրի գիտական ուսումնասիրությունը, նրա անսահման հնարավորությունների հայտաբերումը և ոգտագործումը: Վերջապես առանց մարքս-լենինյան գիտության լայն ծավալման՝ անհնար է ըմբռնել սոցիալ-տնտեսական այն տեղաշարժերը, վորոնք կատարվում են Խորհրդային Միության մեջ, անհնար է շոշափել և լուսավորել մեր պայքարի ու առաջխաղացման ուղիները՝ հայտաբերելով և տեղեկտեղը ջախջախելով մարքսիզմ-լենինիզմի թշնամի բոլոր զաղափարախոսությունները և «տեսությունները»:

Կոմունիստական կուսակցությունը, ընկերներ, մարդկության պատմության առաջամարտիկն է, նրա առաջնորդ ու ժող: Նա միշտ էլ խորապես գիտակցել է և ընդգծել տեսության և գիտության հսկայական, հեղափոխական նշանակությունը: Պատահական չե, վոր մարդկության նոր պատմության մեծագույն գիտնականները՝ համաշխարհային կոմունիզմի հիմնադիրներն են — Մարքսն ու Ենգելսը: Պատահական չե, վոր նորագույն գիտության ամենաբարձր կատարներին հասան մեր կուսակցության հիմնադիրն ու մեծ առաջնորդը՝ Լենինը և նրա մեծ աշակերտն ու գործակիցը՝ համաշխարհային պրոլետարական հեղափոխության առաջնորդ ընկ. Ստալինը: Մեր կուսակցությունն է միայն, վոր վորպես միակ հետևողական-հեղափոխական կուսակցություն, չի վախենում առաջավոր գիտության ամենախիզախ յեզրակացություններից: Այդ իսկ պատճառով, միայն խորհրդային իշխանությունն է, վոր ստեղծում է առաջավոր

գիտութեան անարգել զարգացման և բուռն աճման բոլոր պայմանները: Սակայն գիտութունը, տեսութիւնը մեզ համար կյանքից կտրված սրբապատկերներ չեն յեղել յերբեք մարքս-լենինյան գիտութեան անխզելի կապերով կապված և մեր հեղափոխական պրակտիկայի հետ: «Թեորիան,— շեշտում է մեր կուսակցութեան առաջնորդը,— իհարկե, առարկայազուրկ է դառնում, յեթե նա չի կապվում հեղափոխական պրակտիկայի հետ, ճիշտ այնպես, ինչպես պրակտիկան կույր է դառնում, յեթե նա չի լուսավորուած իր ճանապարհը հեղափոխական թեորիայով: Սակայն, թեորիան կարող է քանվորական շարժման մեծագոյն ուժը դառնալ, յեթե նա զարգանում է անքակտելիորեն կապված հեղափոխական պրակտիկայի հետ, վերովհետև նա, և միայն նա, կարող է վստահութիւն ներշնչել շարժմանը, տալ կողմնորոշման ուժ և շրջապատող դեպքերի ներքին կապի ըմբռնողութիւն, վերովհետև նա, և միայն նա, կարող է ոգնել պրակտիկային հասկանալու վոչ միայն այն, թե ինչպես և ուր են շարժվում դասակարգերը ներկայումս, այլ և այն, թե ինչպես և ուր պետք է շարժվեն նրանք մոտ ապագայում: Վոչ այլ վոք, յեթե վոչ Լենինն էր, վոր տասնյակ անգամ ասում և կրկնում եր իր հայտնի դրոշմին այն մասին, թե՝

«Առանց հեղափոխական թեորիայի չի կարող լինել նաև հեղափոխական շարժում» (տես հ. IV, էջ 380):

Այսպես է դնում հեղափոխական մարքսիզմ-լենինիզմը՝ այսպես է դնում մեր կուսակցութիւնը տեսութեան և պրակտիկայի փոխհարաբերութեան և փոխադեցութեան հարցը: Սակայն մենք գիտենք այն գնահատականը, վոր տվել էր մեր կուսակցութիւնը տեսական ֆրոնտի դրութեանը յերկու և կես տարի սրանից առաջ: 1929 թ. դեկտ. 27-ին մարքսիստ-ազգարագետների համագումարում ընկ. Ստալինը շեշտեց, վոր տեսական միտքը հետ է մնում մեր պրակտիկ հաջողութիւններից, վոր մեզանում վորոշ խզում է նկատվում պրակտիկ հաջողութիւնների և տեսական մտքի զարգացման միջև: «Մինչդեռ անհրաժեշտ է, վոր տեսական աշխատանքը վոչ միայն հասնի գործնական աշխատանքի հետեից, այլև նրանից առաջ անցնի, դինելով մեր պրակտիկ

աշխատողներին այն պայքարում, վոր մղում են նրանք սոցիալիզմի համար» (Ստալին): Ընկ. Ստալինի այս հարցադրումից հետո անցել է արդեն յերկու և կես տարի. այդ ժամանակաշրջանը խորհրդային Միութեան մեջ գիտական ֆրոնտի արմատական վերակառուցման շրջանը յեղավ:

Կոմակադեմիան գիտական այն կենտրոնն է, վոր Համկոմկուսի լենինյան Կենտկոմի գլխավորութեամբ առաջ է մղում գիտական ֆրոնտի վերակառուցման աշխատանքները. վերջին շրջանում գիտութեան և իդեոլոգիական ֆրոնտում հայտաբերվեցին և ջախջախիչ հարված ստացան մարքսիզմ-լենինիզմին թշնամի թեորիաները: Դիմակահերծ և ջարդուիշուր է արված ուրբինականութիւնը քաղաքատնտեսութեան մեջ, ջախջախված են մեխանիստները, մենշևիկոյ իդեալիզմը, լենինիզմին թշնամի տեսութիւնները: Գրականագիտութեան մեջ, ազգարային ֆրոնտում և այլն: Ընկ. Ստալինի վերջին հայտնի նամակը մի հզոր խթան յեղավ՝ բարձրացնելու կուսակցութեան զգաստութիւնը դասակարգային թշնամու և նրա ամեն դուշնի ագենտների բացահայտ կամ կոտորաբանդիստական վտանգութիւնները դեմ իդեոլոգիական ֆրոնտում: Այսպիսով, կարելի չէ ասել, վոր վերջին շրջանում վորոշ գրական աշխատանք կատարվել է՝ վերացնելու համար տեսական մտքի այն հետ մընալը, վորի մասին ազգանշում եր ընկ. Ստալինը յերկու և կես տարի առաջ: Ահա այդ աշխատանքների, գիտական ֆրոնտի վերակառուցման արդյունքների մասին է ամենից առաջ, վոր մեզ զեկուցելու յեն Կոմակադեմիայի ներկայացուցիչները՝ նրանց փորձով և ուրինակով, նրանց անմիջական աջակցութեամբ աշխուժացնելու համար նաև գիտական ֆրոնտի աշխատանքները խորհրդային Հայաստանում:

Իսկ ինչ դրութեան մեջ է մեզ մոտ գիտական-տեսական աշխատանքների ֆրոնտը: Ավելորդ են համեմատութիւնները ներկայի և համեմատաբար մոտիկ անցյալի միջև: Խորհրդային Հայաստանի ներկա տերիտորիայի վրա, նախկին Յերևանյան նահանգում, ցարական ինքնակալութեան այդ ամենահետամնաց, թմրած ու ճահճային զաղութներից մեկում, նախքան հեղափոխութիւնն ավելորդ է գիտութեան կամ գիտական աշխատանքի վորևէ նշույլ վորոնել: Ավելին:

Վոչ միայն գիտական աշխատանքները բուն իմաստով, այլև կուլտուրական աշխատանքներն ավելի լայն առումով գտնվում եյին գրեթե զոյուլթյուն հունենալու թշվառ վիճակում: Ժողովրդական մասսաների գրեթե համատարած անգրագիտություն, ամբողջ նահանգում միքանի ծխական, մի թեմական դպրոց և 1—2 գիմնազիա, կղերական խավաբամիտ մի ժուրնալ՝ հայ բուրժուազիայի յեկեղեցական կենտրոնում: Բուրժուական և ծխական հեղձուցիչ ու թուշնալբորդ մթնոլորտ ամենուրեք: Դաշնակցությունը չէր, վոր իր անփառունակ տիրապետության շրջանում պետք է ատածեր ժողովրդի կուլտուրական դուրթյան մասին: Նրա տիրապետության ժամանակ մինչ այդ յեղած միքանի միջնակարգ դպրոցներն ու այլ հիմնարկություններն էլ վերջնական անկման և փակման դատապարտվեցին: Դաշնակները շատ լավ հասկանում եյին, վոր ժողովրդական մասսաների մեջ գրագիտություն, կուլտուրական աշխատանք ծավալելով չէր, վոր նրանք պիտի կարողանային ամրացնել հայ բուրժուազիայի կառուցվող պետականության սյուները: Ընդհակառակը, նրանց միակ նպատակն էր զարկ տալ կղերական-հետադիմական, նացիոնալիստական-շովինիստական ամենասևամիտ տրամադրություններին և «տեսություններին»: Նրանց միջոցով մթագնելու համար աշխատավորների դասակարգային գիտակցությունը: Միայն Հոկտեմբերյան հեղափոխության ծնունդ—Նոյեմբերյան հեղափոխությունն է, վոր բերեց Խորհրդային Հայաստանի աշխատավոր ժողովրդի ազգային և դասակարգային ազատագրում, այդպիսով իսկ ստեղծելով կուլտուրական շինարարության ծաղկման ու աճման բոլոր նախապայմանները: 12 տարի յե անցնում միայն մեր հեղափոխության հաղթանակից հետո, բայց ինչքան գործ է կատարված, ինչ հոյակապ աշխատանք է ծավալվել լենինյան ազգային քաղաքականության կիրառման նշանաբանով՝ կառուցելու համար աշխատավորական մասսաների ձևով ազգային, բովանդակությամբ պրոլետարական-ինտերնացիոնալիստական կուլտուրա: 12 տարի առաջ անգրագետ մեր յերկիրը ներկայումս գտնվում է համատարած գրագիտության յերկիր դառնալու նախորդակին: ամբողջ յերկրում իրականում մենք կիրառում ենք պարտադիր

ընդհանուր ուսումը: Պետական Հրատարակչությունը տարեցտարի ավելացնում է իր արտադրանքը՝ հրատարակելով հազարավոր գրքեր: 12 տարի առաջ վոչ մի թատրոն չուհեցած այս յերկրում Խենք արդեն տասնյակ թատրոններ, սեփական կինո-արտադրություն, ռադիո-ընդունիչներ յառաջական ցանց, բարձրագույն ուսումնական 9 հիմնարկ, միքանի տասնյակ տեխնիկումներ, ծավալվող խորհրդային գրականություն, յերաժշտություն, բազմաթիվ թանգարաններ, գիտական-հետազոտական 9 ինստիտուտ, բազմաթիվ գիտական ընկերություններ, 450 գիտական բարձր վորակի աշխատողներ և այլն:

Անցնելով դուռ գիտական աշխատանքներին, պիտի արձանագրենք այս ասպարեզում անցյալ տարվա վերականգնումից և Մարքսիզմ-լենինիզմի Խնստիտուտը հիմնելուց հետո վորոշ աշխուժացում և դրական աշխատանքի միքանի նախնական քայլեր: Անցյալ տարի, յերբ կազմակերպում եյինք Խնստիտուտը, դաշնակ թերթիկներն արտասահմանում բարձրացրին սովորական վայնասուն գիտության և գիտնականների «հալածանքի» մասին Հայաստանում: Մենք անտարբեր անցանք դասակարգային թշնամու այդ հաջոցների մոտով: մենք չենք թագցրել և չենք թագցնում, վոր նպատակ ունենք քարը քարի վրա չթողնելու նացիոնալիստական, կղերական, բուրժուական և տիրացուական «գիտությունից»: (Բ ու ո ն ծ ա փ ա հ ար ու թ յ ու ն ն էր): Մենք կողմնակից ենք առաջավոր, իսկական, մարքս-լենինյան գիտության: Յեղ պարծանքով կարող ենք ասել, վոր մեր գիտությունն իր կողմն է գրավում արդեն անկուսակցական մեր լավագույն գիտնականներին, գիտական ուժերին մեծամասնությանը: Նրանք ձգտում են մոտենալ, ուսումնասիրել, փորձում են կիրառել իրենց աշխատանքներում ամենաառաջավոր, ըստ եյուլթյան միակ գիտական մեթոդը՝ դիալեկտիկական մատերիալիստական մեթոդը: Մարքսիզմ-լենինիզմի Խնստիտուտն ավելի ակտիվ ոժանդակություն պետք է ցույց տա դեպի մեզ ձգտող անկուսակցական գիտական ուժերին՝ մարքսիզմ-լենինիզմը և նրա մեթոդոլոգիան ուսումնասիրելու, յուրացնելու և գիտական աշխատանքներում կիրառելու ուղղությամբ:

Ընկերներ, յես մանրամասն չեմ խոսի Մարքսիզմ-լենինիզմի Ինստիտուտի կատարած աշխատանքների մասին. այդ մասին կպատմեն ձեզ Ինստիտուտի վարիչները: Կուզե՞յի միայն շեշտել նրա աշխատանքներն ավելի աշխուժացնելու և ծավալելու անհրաժեշտությունն ու պահանջը. մեր աշխատանքների ներկա ետապում կարևորագույն նշանակություն ունեն ամենից առաջ Ինստիտուտի տնտեսագիտական և տեխնիկայի սեկցիաների աշխատանքները, վսրոնք դժբախտաբար ամենից ավելի կաղում են ներկայումս իրենց աշխատանքներում: Այդ սեկցիաներն են, վոր կազմակերպելով մեր յերկրի բնական հարստությունների գիտական հետազոտման գործը, մշակելով սոցիալիզմի քաղաքատնտեսության նոր հարցերը, պիտի ոգնեն մեր պրակտիկ որդաններին՝ կաղմելու յերկրորդ սոցիալիստական հնգամյակը: Ինստիտուտն իր աշխատանքներով պետք է բնագրի վոչ միայն գիտական աշխատողներին, կուսակցական ակտիվին, այլև բանվորական լայն մասսաներին, կազմակերպելով յերկրի ուսումնասիրության նվիրված զանազան ընկերություններ, բժիշկներ և այլն: Չափազանց կարևոր է նաև Մարքսիզմ-լենինիզմի Ինստիտուտին կից վերջերս կաղմված՝ Հայաստանի նյութական կուլտուրայի Ինստիտուտի նշանակությունը. այդ Ինստիտուտը պետք է ծավալի լայն աշխատանք Հայաստանի պատմության մարքս-լենինյան բաղմակողմանի ուսումնասիրության համար՝ նյութական կուլտուրայի մնացորդների հիման վրա: Ինստիտուտի մյուս սեկցիաները, փիլիսոփայական, գրականագիտական, բնական գիտությունների և այլն, պետք է ավելի լայն ծավալեն իրենց աշխատանքները՝ անհաշտ պայքար մղելով լենինիզմին խորթ ու թշնամի գաղափարախոսությունների ամեն մի արտահայտության դեմ: Յեղ վերջապես Ինստիտուտը պետք է անմիջապես կաղմակերպի իր աշխատանքների հրատարակման գործը և գիտական յերիտասարդ կաղբերի պատրաստման գործը: Իր բոլոր աշխատանքներում,—այս է մեր հիմնական պահանջը,—Ինստիտուտն անխզելիորեն կապված պիտի լինի մեր հեղափոխական պրակտիկայի, սոցիալիստական շինարարության կոնկրետ խնդիրների հետ:

Գիտության ֆրոնտը, ընկերներ,—այդ յերեքը չպիտի մոռանալ,—դասակարգային ամենասուր պայքարի ֆրոնտ է: Հայ կղերական և բուրժուական-նացիրոնախոսական պատմագրությունը տասնյակ տարիներ իր դասակարգային խնդիրներին հետամուտ լինելով՝ կեղծել և կեղծում է մեր պատմությունը, մթագնել է ժողովրդական մասսաների գիտակցությունը, դանազան առասպելներով ու հեքիաթներով աշխատել է իղեալականացնել անցյալը, ցույց տալ «հայ աղբի» անցյալի «փառքը»: Նրա «մեսիայի դերն Արեւելքում քրիստոնեյություն և լուսավորություն տարածելու գործում»: Հայ կղերական և բուրժուական-նացիրոնախոսական պատմագրությունը տասնյակ տարիներ մշուշել է աշխատավոր մասսաների գիտակցությունը հայոց պատմության և կուլտուրայի անցյալ շրջանների «վոսկեղարների» առասպելներով, այդ «վոսկեղարների» չափանիշ վերցրել հայ ֆեոդալական հարստահարիչի պնակալեզ-գովեր-այն հայ ֆեոդալական հարստահարիչի պնակալեզ-գովեր-գուների «լուսավորչական աշխատանքը»: Վերջապես նույն ալդ պատմագրությունը տասնյակ տարիներ կանգ չի առել վոչ մի բանի առաջ՝ կեղծելու համար պատմական փաստերը, սվաղելու և կոծկելու համար դասակարգերի պայքարն ու հակամարտությունը Հայաստանի պատմության մեջ և թաղցնելու համար ժողովրդական մասսաների սոսկայի շահագործումը հայ իշխանների, աղնվականների, տիրող դասակարգերի կողմից:

Հայ բուրժուաղիան և նրա ֆաշիստական կուսակցությունն արտասահմանում շարունակում են, հայտնի նպատակներով, մի շարք հրատարակությունների միջոցով, բուրժուական-հետադիմական ամենասև մշուշ ցանել Հայաստանի պատմության և գրականության խնդիրները շուրջը: Իհարկե, ծիծաղելի յեն ու գիտական ամենափոքր արժեքից բոլորովին գուրկ բոլոր այդ Աղոնցների վերջին շրջանի պալատական «պատմությունները» հայ «թագավորների» «փառքի» մասին, Տոտոյանցի տնտեսագիտական մարզանքները, ել չեմ խոսում Ահարոնյանի «ավարայրյան» ցնդանությունների մասին: (Ծիծաղ): Ինչքան ել, սակայն, արգահատելի լինեն թշնամու «գիտական» յելույթները, նրանք պետք է մեր գիտական ուժերի անմիջական հարվածով դիմակաղերծ արվեն և ջարդուփշուր լինեն:

Մարքսիզմ-լենինիզմի Ինստիտուտը պետք է ավելի

լայն ու բազմակողմանի աշխատանք ծավալել տալու համար Հայաստանի անցյալի պատմութեան և կուլտուրայի մարք-սիստական վերլուծութիւնը, անցյալի իրական ու ճիշտ պատկերը, մերկացնի և վոչնչացնի կղերական, նացիոնալ-բուրժուական պատմագրութեան բոլոր առասպելներն ու պատմական կեղծիքները, այդպիսով իսկ պայմաններ ստեղծի անցյալի կուլտուրական ժառանգութեան գիտական-քննադատական ոգտագործման համար:

Բայց միայն սրանով չի սպառնում հարցը: Դասակարգային թշնամին վտանգութիւններ է անում նաև դիմակաւորութեամբ, կոնտրաբանդի միջոցով, ոգտվելով կուսակցական մի շարք ընկերների շրջանում տեղ գտած փտած լիբերալիզմից: Հիշենք թեկուզ Բորյանի գիրքը՝ Հայաստանի «պատմութեան» մասին և այլն: Մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտը և իդեոլոգիական ֆրոնտի աշխատողները պետք է լինեն ավելի աշալուրջ, վճռական ու անհաշտ պայքար մղեն թշնամի տեսութիւնների դեմ, ցույց տան մասսաներին շատ դեպքերում «գեղեցիկ» և «անմեղ» ֆրազ-ների տակ ծածկված թշնամական, կոնտրաբանդիստական տեսութիւնների իսկական դասակարգային աստուղը:

Գիտական ֆրոնտի բոլոր աշխատանքներում մենք սպասում ենք գիտութեան համամիութենական շտաբի՝ Կոմակադեմիայի ոգնութեանն ու աշակցութեանը: Պետք է հաստատել ամենասերտ, անմիջական կապ մեր գիտական ֆրոնտի և համամիութենական գիտական հիմնարկների միջև: Պետք է վճռականորեն վերջ տալ մի տեսակ ինքնամփոփ այն դրութեան, վոր մինչև վերջերս հատուկ էր մեր մի շարք գիտական հիմնարկներին:

Կոմակադեմիայի ներկա տանորյակի կազմակերպումը միաժամանակ մի կոչ է գիտական ֆրոնտի բոլոր աշխատողներին՝ ըստ ելութեան վերակառուցվել, բարձրացնել աշխատանքի տեմպը, համընթաց քայլել բանվոր դասակարգի կուռ և ամուր շարքերի հետ:

Թույլ տվեք, ընկերներ, Հայկոմկուսի Կենտկոմի կողմից ջերմորեն վողշուենել Համամիութենական Կոմակադեմիան և բացված համարել տանորյակի առաջին ժողով-դասախոսութիւնը: (Բ ու ո ն ծ ա փ ա հ ա ր ու թ յ ու ն ն ր):

ԱՎԵԼԻ ԱՎՏԻՎ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՔՑՈՒՆ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ՈՒ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՆԱՆԿԱՑՄԱՆ ՅԵՎ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՏԱՊՈՒՄ

(ԽՈՐՀԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՆՏԵՆՏԻ-ՏՆՆԵՐԿԵՐԻ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՏՆՆԵՐ ՍՈՒՅՆ ՄԱՍՆԱԿՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՈՐԾԱՐՈՒՄ 1931 թ.-ի ՍԵՑՏԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ ԱՐՏԱՍՏՆԱՅԻՆ ՃԱՌԸ):

Ընկերներ, մեր կուսակցութեան վերջին համագումարից հետո անցած ժամանակաշրջանը, — մոտ մեկ և կես տարի, — յեկաւ անվիճելի ապացույցներով հաստատելու այն դեռահատականը, վոր ավելին լենինյան կուսակցութիւնը և նրա հմուտ առաջնորդը միջազգային և ներքին դրութիւնը:

Միջազգային ներկա դրութիւնը բնորոշվում է ամենից առաջ, կապիտալիզմի համաշխարհային տնտեսական կրիզիսի անընդհատ սրմամբ: Կապիտալիզմի պատմութեան մեջ աննախընթաց այդ կրիզիսը վաղուց արդեն իր ջրապտույտի մեջն է առել ամբողջ կապիտալիստական աշխարհը: Կապիտալիստական ամենաառաջավոր յերկրներում կրիզիսը, մասնաւոր վերջին շրջանում, խորանում է և ծավալվում: Կապիտալիստական աշխարհի մոայլ ամպերով պատած յերկնաւամարի վրա նրա ամենալավատես սպասարկուներն անդամ գնն կարող նշմարել լուսաբացի վտրեկ նշույլ: Կապիտալիզմի ներկա տնտեսական ճգնաժամը, դարդանալով նրա հեադատերազմայն ընդհանուր կրիզիսի ֆոնի վրա, ընդունելով պատմութեան մեջ չտեսնված ծաւալ՝ հասնում է արդեն նրա ընդհանուր սնանկացման, կրախի առաժճանին: Դործազրկութիւնը, վոր արդեն տասնյակ միլիոններ է ընդգրկում, չտեսնված թշվառութեան և քաղցի յե մատնում կապիտալիստական յերկրների աշխատավոր ժողովուրդներ:

րին: Արդյունաբերությունը կրճատվում է անընդհատ, տաս-
նյակ, հարյուրավոր բանկեր և ձեռնարկություններ սնան-
կանում են մեկը մյուսի հետևից: Գաղափար կազմելու հա-
մար կապիտալիզմի կրիզիսի վերջին ետապի մասին՝ բա-
վական է վերցնել յերկու փաստ Անգլիայի վերջին անցու-
դարձերից: Այդ փաստերը վկայում են, վոր կապիտա-
լիզմի ամենակլասիկ յերկրորդ, բուրժուական աշխարհի յեր-
բեմնի այդ հեգեմոնը՝ Անգլիան, գահավիժողեն թեակոխում
է իր վերջնական անկման շրջանը: Նրա հզորության յեր-
կու վճռական սյուները ցնցվում են և քանդվում: Նրա գա-
ղութային հզորության հիմնական պատմանդանը՝ ռազմա-
կան նավատորմն այժմ այնպիսի դրության մեջ է, յերբ
այդ նավատորմի ամենակարևոր միավորները կարող են նո-
րանոր «զբաճանավ Պատյոմկիններ» դառնալ և դառնում են
արդեն: Նրա ֆինանսական հզորության ցուցանիշը՝ ֆունտ
ստերլինգը վերջին որերս անբուժելի ճեղքվածք տվեց և
բռնել է այժմ սնանկացող, իջնող վալյուտայի ճանապարհը:

Անգլիական իմպերիալիզմի մայրամուտը կապիտալիս-
տական աշխարհի ընդհանուր մայրամուտն է, ֆունտի սնան-
կացումը, կապիտալիստական ամբողջ սխտեմի սնանկա-
ւումը: Հին աշխարհը կապիտալիստական մեթոդներով այլևս
անկարող է կարկատել այն ահեղի ճեղքերը, վոր բացվում
են նրա որդանիզմի վրա և հետզհետե ավելի լայնանում:
Ինչքան էլ իրենց կաշուց դուրս գան և նոր դեղատոմսերի
դիմեն կապիտալիզմի հլու սպասավորները՝ սոցիալ-ֆաշիստ-
ները, նրանք չեն կարող վրտքի հանել մահամերձ հիվան-
դին: Կապիտալիզմը պատմության կողմից դատապարտված
է կործանման: Պատմության ներկա փուլի միակ կենսու-
նակ ուժն ու առաջամարտիկը՝ հեղափոխական պրոլետա-
րիատը Կոմունիստական Ինտերնացիոնալի ղեկավարու-
թյամբ հավաքում է իր ուժերը վերջին և վճռական մարտի
համար: Նա մասսաներին պայքարի յե հանում՝ կրիզիսից
հեղափոխական ճանապարհով դուրս գալու համար:

Ընկերներ, կապիտալիզմի ընդհանուր կրիզիսի խո-
րացման ներկա ետապը միաժամանակ իՄՆՄ-ում կառուց-
վող սոցիալիզմի հաղթարշավի ծավալման շրջանն է: Ղեկա-
վարվելով կոմունիստական կուսակցության լենինյան քա-

ղաքականությամբ, մեր բանվոր դասակարգը հաղթականո-
րեն առաջ է տանում ամբողջ ֆրոնտով սոցիալիստական
հարձակումը: Այդ հարձակման հետևանքը յեղավ այն, վոր
արդեն ներկայումս Խորհրդային Միության եկոնոմիկան
առավելապես սոցիալիստական բնույթ ունի: Մենք ձեռք
բերինք պատմական նվաճումներ յերկրի ինդուստրացման
ուղղությամբ, հսկայական թափով աճում է մեր արդյունա-
բերությունը, գրեթե գերոյի հավասարեցնելով կապիտալիս-
տական սեկտորի դերն այդ բնադավառում: Պետական և
կոոպերատիվ առևտրի կողքին չնչին է մասնավոր առևտրի
դերը: Խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններն արդեն
գերակշռող տեղ են բռնում հիմնական նշանակություն ունե-
ցող հացահատիկային տեխնիկական բոլոր կուլտուրաների
շրջաններում: Կուլակությունը, կապիտալիզմի վերջին լուրջ
հենարանը, համատարած կոլեկտիվացման հիման վրա վե-
րացվել և վերացվում է վերպես դասակարգ:

Այս բոլորից, սակայն, սխալ կլիներ այն հետեությունն
անել, թե չկան այլևս դժվարություններ մեր առաջ, թե
չկան այլևս կապիտալիստական տարրեր մեր տնտեսության
մեջ: Զմոռանանք, վոր դեռևս 10 միլիոնից ավելի գյուղա-
ցիական տնտեսություններ մնում են կոլտնտեսություն
ներեց դուրս, և թեև նրանք իրենց համար հիմնականում
վճռել են այսոր կամ վաղը կոլտնտեսություն մտնելու հար-
ցը, սակայն, մինչ այդ, գյուղի անհատական սեկտորը,
ճիշտ է, անհամեմատ ավելի թույլ և նվազ չափով, քան
առաջ, սնուցում է վորոշ կապիտալիստական տարրեր: Մյուս
կողմից էլ, կապիտալիստական հարաբերությունների վորոշ
արտահայտություններ, մանր-բուրժուական տարրերի ար-
տահայտություններ, դեռ տեղ են գտնում սոցիալիստական
սեկտորի վորոշ ողակների, որինակ՝ կոլտնտեսություն-
ների մեջ: Մանր-բուրժուական տարրերի վերջնական հաղ-
թահարման, կոլտնտեսությունների տնտեսական-կազմա-
կերպական ամրացման, կուլակության իսպառ վերացման
ճանապարհի վրա դեռևս հսկայական անելիքներ ունենք:
Վարելով լենինյան անշեղ քաղաքականություն, պայքարե-
լով յերկու ֆրոնտի վրա՝ գլխավոր վտանգ աջ թեքման
դեմ, ինչպես և «ձախ» խոտորումների դեմ՝ մեր կուսակցու-

թյունը վերջնականապես կամրացնի պատմական-համաշխարհային նշանակություն ունեցող իր նվաճումները և ամբողջովին հաղթահարելով մանր-բուրժուական տարերքը՝ հաջողությամբ կազարտի ժողովրդական ամբողջ տնտեսությունը սոցիալիստական վերակառուցումը:

Ընկերներ, ամիսիկով վերակառուցման շրջանի մեր նվաճումները, չի կարելի չհիշել այն աննշան, քայքայված ժողանդությունը, վոր ստացավ բանվոր դասակարգը՝ հաղթանակով դուրս դալով քաղաքացիական կռիվներից: Մեր աշխատանքի առաջին տարիները քաղաքացիական պատերազմից հետո՝ ժողովրդական տնտեսություն վերականգնման շրջանը յեղան: Սակայն մինչպատերազմյան մակարդակի սահմաններում վերականգնված ժողովրդական տնտեսությունը չէր կարող այն պատվանդանը լինել, վորի վրա պիտի բարձրանար մեր սոցիալիստական հասարակակարգի նոր շենքը: Անհրաժեշտ էր ստեղծել նոր տեխնիկական բազա կառուցվող սոցիալիզմի համար, անհրաժեշտ էր արագ տեմպով վերացնել մեր յերկրի տնտեսական-տեխնիկական հետամնացությունը: Յերկրի ինդուստրացումը, մեր հիմնական խնդիրը, պահանջում էր և պահանջում է ուժերի հսկայական լարում, ժողովրդական յեկամտի այնպիսի բաշխում, յերբ միջոցների մեծագույն մասը տրամադրվում է ծանր արդյունաբերությունը՝ զարգացնելու համար տնտեսության այնպիսի ճյուղեր, վորպիսիք են մետաղը, վառիլանյութը, տրանսպորտը, քիմիան, էլեկտրիֆիկացիան, մեքենաշինությունը:

Թեև շրջապատված չափ կոզմից կապիտալիստական յերկրների թշնամական ողակով, զուրկ արդյունաբերական և ֆինանսական պատրաստի լայն միջոցներից, այնուամենայնիվ բանվոր դասակարգը, կոմունիստական կուսակցությունը ղեկավարությամբ, հաղթահարելով հսկայական դժվարություններ՝ կարողացավ հասցնել մեր տնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումն այնպիսի դրություն, յերբ այս տարի ավարտվում է սոցիալիստական հասարակակարգի պատվանդանի կառուցումը: Ինդուստրացման հաջողությունները մեր յերկրում նախապայմանը յեղան նաև գյուղատնտեսության նոր տեխնիկական բազայի ստեղծ-

ման, գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման համար:

Վե՛լ միայն մեր թշնամիները, այլև մեր կուսակցությունը շարքերում ոպորտունիստական տարրերը չեն յին և չեն հավատում, թե կուսակցությունը գիժը գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման, իորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունների շինարարության բնագավառում կհանդի մատուռ հաղթանակի: Բանվոր դասակարգի թշնամիները յինթադրում էյին, վոր գյուղի մանր-բուրժուական տարերքը կձախողի մեր բոլոր ձեռնարկումները, և անհամբեր սպասում էյին այդ ըողկյին: Զախշտիկով դասակարգային թշնամու գիմադրությունը, ջախջախով թերահավատներին, խուճապի մասնված բոլոր տեսակի սպորտունիստական տարրերին, մեր կուսակցությունը կարողացավ ապահովել վճական հաղթանակը նաև գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման բնագավառում: Խորհրդային Միությունը գյուղացիության կեսից ավելին ներկայումս կազմում է բանվոր դասակարգի ամուր և հաստատուն հենարանը գյուղում (կոլտնտեսային գյուղացիություն):

Խորհրդային Միությունը թեև կիսեց այսպիսով իր զարգացման նոր շրջանը, յերբ թեև դեռ մնում են մեր առաջ բադմաթիվ ու մեծ դժվարություններ, բայց վորոնք սխառնադիտելու հաղթահարվում են, և սոխնալայն մասերն իրենք պարզ տեսնում են և փորձել ու յուրացնում են դժվարությունների հաղթահարման միակ ճանապարհը: Իննիյան ճանապարհը: Հայանի յի, վոր այս տարի աշխատանքի յեն անցնում 518 արդյունաբերական նոր հսկաներ: Այս արդեն իր հերթին մի շոշափիլի առաջխաղացում է ճանհրաժեշտություն թաղավորությունից ղեպի ազատության թաղավորությունը: Հսկայական, միլիարդներ կողմող միջոցները, վոր մենք տնտեսելով ամեն դժով, ներքնում էյինք արդյունաբերության մեջ, սկսում են անմիջական արդյունք տալ: Հնարավորություն է ստեղծվում, ծանր արդյունաբերության արագատեմպ զարգացման գուզընթաց, ավելի մեծ չափերով զարկ տալ թեթև արդյունաբերության զարգացմանը՝ դրանով իսկ հնարավորություն ստեղծելով ավելի լայնորեն բավարարելու աշխատվոր մաստաների սոյա-

ուղղական կարիքները, ավելի բարձրացնելու նրանց նյութա-
կան-կենցաղային մակարդակը: Այսպիսով, «մենք ջանա-
խնդիրք և հաջողությամբ հաղթահարում ենք կապիտալիս-
տական տարրերը գյուղում և քաղաքում» (Ստալին):
Այս ֆոնի վրա լինչպես և դրվում ինժեներ-տեխնիկներին,
գյուղատնտեսներին, մասնագետներին և նրանց աշխատանքի
հարցը ներկա ետապում:

ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՆ ՅԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընկերներ, այս հարցին պատասխանելուց առաջ ան-
հրաժեշտ և վերհիշել մասնագետներին դերքը խորհրդային
իշխանությունից հետոմամբ Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից
մինչև վերջին շրջանը: Հայտնի չե, վոր Հոկտեմբերից ան-
միջապես հետո տեխնիկական ինտելիգենցիայի սովոր
մասը, մասնավորապես նրա մենաշնորհյալ խավերը, թշնամական
դերք բռնեցին խորհրդային իշխանություն հանդեպ: Համա-
բերով պրոլետարական հեղափոխությունն ավանտյուրա,
սպասելով նրա «անխուսափելի» պարտությունը, մասնագետ-
ների մի խոշոր մասը սաղոտաժի դերք բռնեց բանվոր
դասակարգի հանդեպ: Քաղաքացիական պատերազմից հետո,
նոր տնտեսական քաղաքականությունն առաջին շրջանում,
այդ մասնագետները «վերաքննելով» իրենց դերքը՝ մաս-
սայորեն աշխատանքի անցան: Սակայն գաղտնիք չե, վոր
դրանցից առանձին, հատկապես վերին խավերը, աշխատելով
մեզ հետ վերականգնման շրջանում, իրենց հույսերը կա-
պում էին խորհրդային իշխանություն «խաղաղ վերասեր-
ման» և՛ այդ ճանապարհով՝ կապիտալիզմի ռեստավրացիայի
հետ:

Վերակառուցման շրջանն ողբ ցնդեցրեց մասնագետ-
ների վերնախավի այդ հույսերը: Դասակարգային պայքարի
հետագա ծայրաստիճան սրումը, գյուղի սոցիալիստական
վերակառուցման ասպարեզում մեր մճռական քաղաքակա-
նությունը, մեր աշխատանքներում առաջ չեկող մի շարք
լուրջ դժվարություններն ու ժեղացրին մասնագետների
տատանումները: Դասակարգային պայքարի սրումն իր
դրոշմը պիտի դնե և՛ մասնագետների դեպի բանվոր դա-

սակարգն ունեցած դիրքի վրա, մասնավորապես մասնագետներին
այն մասի, վոր ժամանակավորապես համակերպելով խոր-
հրդային կարգերին՝ դեռ չի խզել իր կապերը նախկին
տերերի հետ: Դասակարգային պայքարի ցայտուն արտա-
հայտություններից մեկն էր, ահա, ֆլասարարությունը,
վոր մի ժամանակ լայն ծավալ ստացավ մասնագետների
շրջանում և տեղ գտավ խորհրդային Միություն արդյունա-
բերությունից գրեթե բոլոր ճյուղերում: Ակտիվ ֆլասարարու-
թյունն առատ անունը եր ստանում այդ ժամանակ մասնա-
գետների մեծ մասի տրամադրությունն արտահայտող «լո-
յալություն» կամ «չեզոքություն» աղբյուրներից:

Այդ դրությունը, սակայն, յերկար շարունակվել չե-
կարող: Մի կողմից պրոլետարական դիկտատուրայի պատ-
ժիչ որդանները լույս աշխարհ էին հանում և անողորմ
պատժի յենթարկում ֆլասարարներին, մյուս կողմից՝ մեր
հաջողությունները, բազմաթիվ դժվարությունների հաղ-
թահարումը, քաղաքի և գյուղի կապիտալիստական տարրե-
րի ջանքախուսն ու ընկճումը, կապիտալիզմի համաշխար-
հային տնտեսական կրիզիսը և այլն՝ «արժեքների վերա-
դնահատման» մի-մի ազդու մղիչ էին հանդիսանում տեխ-
նիկական ինտելիգենցիայի համար: Նոր պայմաններում
սկսում է բեկումն առաջ գալ ինտելիգենցիայի տրամա-
դրությունների մեջ: Ընկ. Ստալինը միանգամայն ժամա-
նակին և շեշտում, վոր «...այդ նոր հանգամանքները չեյին
կարող ազդեցություն չդրծել մեր հին տեխնիկական ին-
տելիգենցիայի վրա: Նոր պայմանները պետք է ստեղծեյին
և իրոք ստեղծեյին նոր տրամադրություններ հին տեխ-
նիկական ինտելիգենցիայի մեջ: Իսկապես դրանով է բա-
ցատրվում այն փաստը, վոր առաջ ֆլասարարներին իշխա-
նություն կողմը դառնալու վորոշ նշաններ և ցույց տալիս:
Այն փաստը, վոր վոչ միայն ինտելիգենցիայի այդ խավը,
այլև յերեկվա ֆլասարարների զգալի մասն այժմ բանվոր
դասակարգի հետ միասին սկսել և աշխատել մի շարք գոր-
ծարաններում ու ֆաբրիկաներում, այդ փաստն արդեն ան-
տարակույս վկայում է, վոր հին տեխնիկական ինտելի-
գենցիայի շարքերում արդեն բեկումն է սկսվել: Հարկավ, այդ

խանության հետ, տարվելով ամենովեխական հովերով: Ձեզ վոր խորհրդային իշխանութունը հսկայական գումարներ ե տրամադրում շինարարական նպատակներով, դարձե ե տալիս ազգային կուլտուրայի ծաղկմանը:

Յեւ ահա մեր ինտելիգենցիայի ամենովեխական-ազգայնական խավերը նկատելով շինարարության ե կուլտուրայի ծաղկման փաստեր՝ համառորեն փակում են իրենց աչքերն այն փաստի առաջ, վոր մեր շինարարությունը դասակարգային շինարարություն ե, վոր թե, ինչպես նա-ցիոնալ-ուկլոնիստն ե ձևակերպել նրանց բաղձանքները, «ազգաբնակչության տարբեր դասակարգերի ե խմբակների միության» (Բ ո Ր Յ ա ն) շինարարություն, վոր մենք կառուցում ենք սոցիալիզմ, վոր մեր դարգացրած ըստ ձևի ազգային կուլտուրան խորապես տոգորված ե պրոլետարական ինտերնացիոնալիստական բովանդակությամբ: «Այսոր այսպես, վաղն ուրիշ բան կարող ե լինել»: Այսպիսի մտածողության տեր մարդիկ դեռ հիմի ել կան: Այսպես՝ քաղ. Քաջագնունին, Հնայած իր ծերունի հասակին, յերիտասարդի պես վողեւորվում ե մեր շինարարությամբ, մեր կուլտուրական վերելքով: Սակայն նա ե նրա նմանները չեն ուզում, կամ չեն կարողանում հաշտվել այդ շինարարության սոցիալիստական իմաստի ու բովանդակության հետ, շարունակելով զարդարված մնալ սոսկ լոյալության փետուրներով:

Ինտելիգենցիայի շերտավորումը, ինչպես Խորհրդային Միության մեջ, նմանապես ե մեզ մոտ, չեր կարող չխորանալ դասակարգային պայքարի սրման ե մեր նվաճումներին գուզընթաց: Ձեզքության, լոյալության սառուցը հալչում ե, ե շրջադարձի ակնհայտ նշաններ յերեւում են նաե մեզ մոտ: Այդ մասին են վկայում այն տասնյակ ե հարյուրավոր բանաձևերը, վոր ընդունել են վերջերս զանազան բնագավառներում աշխատող մասնագետները, դյուզատնտեսները, ինժեներներն ու տեխնիկները: Այդ մասին ե վկայում մեր տեխնիկական ինտելիգենցիայի ընդհանուր առ-ժամբ ավելի ակտիվ, ավելի նվիրված աշխատանքը վերջին շրջանում: Այդ են վկայում ինտելիգենտական շրջաններից կուսակցության մեջ մտնելու համար արվող բազմաթիվ դե-

մուքները: Այդ բեկման արտահայտությունն ե նաե այն պայքարը, վոր ծավալեց վերջին շրջանում մեր ինտելիգենցիայի մեջ՝ ընդդեմ թշնամական իդեոլոգիայի ու սրակալիկայի, ընդդեմ «չեզոքության» ու «լոյալության» ե դիւսվորվեց մեր մամուլի կողմից, ե դրա հետեանքը յեղավ ինտելիգենցիայի ամենալայն մասսաների ավելի սերտ համախմբումը մեր կուսակցության շուրջը ե միխումբ խորթ, նացիոնալիստական տարրերի մեկուսացումը:

Դաշնակները դավաճանած կլինեյին իրենց, յեթե չբարձրացնեյին մի նոր վունոց ինտելիգենցիայի հարցի շուրջը: «Դրոշակի» ե դաշնակների մյուս թերթիկների կուլտուրայի արցունքները, վոր նրանք թափեցին վերջերս «հայ ինտելիգենցիայի հալածման աթիւղ», կեղտոտ մի գետ կարող ե գոյանալ: Մենք ե մեզ հետ միասին Հայաստանի ինտելիգենցիայի լայն մասսաներն այս անգամ ել արհամարհանքով կպատասխանենք դաշնակներին միալոր հանցներին: Մենք չենք ել թաղցնում, վոր հալածել ենք ե պիտի շարունակենք հալածել դաշնակ մասնագետին, մասսարար մասնագետին, հակահեղափոխական-նացիոնալիստական տարրերին, նրանց, վորոնք կիբրձեն լանդարել մեր շինարարությունը, ստրկային դադութի վերածել մեր խորհրդային ազատ յերկիրը: Սակայն, այդ տիպի մասնագետների տեսակարար կշիռն ինտելիգենցիայի ընդհանուր մասսայի մեջ աննշան լինելով, այժմ սկսում ե ավելի ես աննշան դառնալ: Ահա թե ինչու ինտելիգենցիայի, տեխնիկական ինտելիգենցիայի գերակշռող մեծամասնության նկատմամբ, վորն այսօր ավելի ամուր ե հաստատուն, քան յերբեք, քայլում ե սոցիալիզմը կառուցող բանվոր դասակարգի շարքերում, մեր վերաբերմունքը չի կարող չլինել «առավելագույն հոգատարություն ցուցարբերելու» վերաբերմունք: Ավելին. այն մասնագետների նկատմամբ, վորոնք դեռ մոտիկ անցյալում ունեցել են տատանումներ, բայց ներկայումս վճռականորեն դեն շարտելով այդ տատանումները, ընդունելով իրենց սխալները, ազնվորեն լծվում են սոցիալիզմի կառուցման աշխատանքներին, մեր վերաբերմունքը բարեկամական մի գործակցի հոգատար վերաբերմունք միայն կարող ե լինել:

Իհարկե, նման հարցադրումը, ինտելիգենցիայի տրամադրութեանների մեջ կատարված շրջադարձը դեռ չի նշանակում, թե մեզ մոտ ֆաստարարութունը՝ վորպես յերևույթ՝ վերջնականապես և իսպառ արմատախիլ արված պիտի համարել: «Վիստարարներ կան և կլինեն, քանի մենք դասակարգեր ունենք, քանի կա կադրատուխտական շրջադարձ» (Ս ա ա լ ի ն): Մեր մասնագետների տրամադրութեանների շրջադարձի արմատախիլութունը պիտի լինի նաև այն, վոր նրանք ավելի զգաստ լինեն դեպի հակահեղափոխական ելեմենտների ֆաստարարութեան հնարավոր փորձերը, ավելի սերտ կապ հաստատեն բանվորական կազմակերպութեանների հետ, ավելի ակտիվ հասարակական աշխատանք կատարեն այդ կադմակերպութեանների շարքերում:

Ընկերներ, հայտնի չե այն հսկայական, սուր պահանջը, վոր ունենք ժամադրական կադրերի դժու: Հայաստանում յեղած մոտ 2,000 ինժեներները, տեխնիկները և գյուղատնտեսները չեն բավարարում աճող այն պահանջները, վոր առաջադրում է արագ տեխնոլոգիական զարգացող ու վերակառուցվող մեր տնտեսութունը: Տարեկան արձույթում են հիմնական ներդրումներն արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան մեջ: Յեթե 1923-24 թ. մինչև 1927-28 թիվը կապիտալ ներդրումները մեր տնտեսութեան մեջ կազմում էին 69 միլ. ուլրի, ապա հետագայում ստանում ենք հետևյալ պատկերը.—1928-29 թ.՝ մոտ 40. միլ. ուլրի, 1929-30 թ.՝ 53 միլ. ուլրի, հառուկ յեռամսյակ՝ 11 միլ. ուլրի և 1931 թ.՝ 134 միլ. ուլրի: Արդյունաբերութուն չունեցած մեր յերկրում բարձրանում են նոր գործարաններ, մեքենայացվում է գյուղատնտեսութունը, գյուղն ստանում է մեծ քանակութեամբ բարդ մեքենաներ: Այս բոլորը վորակյալ կադրերի հսկայական պահանջ են դնում Խնչպիս ևն լուծելու կադրերի հարցը:

Սմենից առաջ «Ջանալ, վոր ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգն ունենա իր սեփական արտադրական-տեխնիկական ինտելիգենցիան»—այս է ինդիքը, շեշտում է ընկ. Ս ա ա լ ի ն ը: Նա ընդգծում է, վոր «մեզ հարկավոր են հրամանատարական, ինժեներա-տեխնիկական այնպիսի ուժեր,

վորոնք ընդունակ լինեն հասկանալու մեր յերկրի բանվոր դասակարգի քաղաքականութունը, ընդունակ լինեն յուրացնելու այդ քաղաքականութունը, պատրաստ լինեն խղճի մասը իրականացնել այդ քաղաքականութունը»:

Շեշտը դնելով բանվոր դասակարգին հարադատ նոր տեխնիկական ինտելիգենցիայի պատրաստման գործի վրա, թերադնատում ենք արդյոք վորեն չափով հին ինտելիգենցիայի դերն ու նշանակութունը: Բնավ: Հին ինտելիգենցիայի այն շերտերը, վորոնք ազնվորեն ձգտում են միաձուլվել բանվոր դասակարգի հետ, բանվոր դասակարգի խնդիրները դիտում են վորպես իրենց սեփական խնդիրներ, «պատրաստ են խղճի մասը իրականացնել կուսակցութեան քաղաքականութունը», նրանք մեզ համար ամենացանկալի դինակիցներն են, և պետք է վոր նրանք անվերապահորեն քայլելով բանվոր դասակարգի հետ միենություն շարքերում, իրենց հարուստ փորձը և ունակութեաններն ի ապա դնեն սոցիալիզմի կառուցման մեծ գործին:

Հին մասնագետների մասին, նրանց մեջ սկսված և ծավալվող բեկման կադակցութեամբ, մեր նոր հարցադրումից անմիջապես գործնական յեզրակացութեաններ պիտի անեն մեր բոլոր կազմակերպութեաններն ու բանվորական մաստաները: Արմատախիլ անել «սոցեցատիկութեան» մասնաբուրժուական-անարխիստական տրամադրութեանների ամեն մի արտահայտութուն, շրջապատել մեր գործին նվիրված մի արտահայտութուն, շրջապատել մեր գործին շարժված մասնագետներին ընկերական ուշադրութեան և հոգատարութեան միջոցառով, ավելի ակտիվ միջոցներով ներգրավել նրանց մեր հասարակական-քաղաքական աշխատանքների մեջ, ստեղծել մասնագետների համար աշխատանքի և կենցաղի ավելի բարենպաստ պայմաններ, քան մինչև այժմ,—ահա ինչպես և դրվում խնդիրը:

Այս առթիվ չենք կարող չշեշտել, վոր մեր կուսակցական, պրոֆեսիոնալ և այլ կազմակերպութեանների վոշ բոլոր ողակներն են բավականաչափ և կոնկրետ կերպով յուրացրել այդ մոմենտը: Ընկ. Ս ա ա լ ի ն ի ճառի քննարկյալ յուրացրած առանձին տեղերում կամ ուղղակի անցան ման ընթացքում առանձին տեղերում կամ ուղղակի անցան ինտելիգենցիայի վերաբերյալ՝ առաջնորդի աված ցուցում-

ների վրայով, կամ սահմանափակվեցին հարցի հարեանցի, ընդհանուր, վոչ կոնկրետ դրվածքով: Այսպիսի փաստերից միայն մի հետևություն կարելի չէ անել և պետք է անել, այն է՝ գործնական միջոցառումներով ամենուրեք ապահովել կուսակցության գերեկտիվների անշեղ կիրառումը տեխնիկական ինտելիգենցիայի նկատմամբ ունենալիք գերբազմաթիվ ասպարեզում: Կասկած չի կարող լինել, վոր մեր պետական-տնտեսական որդանները և ընդոր կազմակերպությունները կկարողանան կարճ ժամանակում այդ գծով իրական բեկում ստեղծել:

ՄԵՐ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ընկերներ, Հայաստանի մասնագետների հերթական անելիքները պայմանավորվում են այն հիմնական խնդիրներով, վորոնք դրված են ներկայումս բանվոր դասակարգի առաջ: Մենք պայքարում ենք մեր շինարարության տեմպի ել ավելի բարձրացման և արագացման համար, մենք պայքարում ենք մեր աշխատանքի կատարման և գերակատարման համար: Չնայած այն հանգամանքին, վոր վճռական տարվա մեր աշխատանքի պլանները միանգամայն ռեալ են և իրագործելի, բայց և այնպես մենք մեր արդյունաբերության մի շարք, նույնիսկ կարևորագույն ճյուղերում (պղինձ, տեքստիլ, կապիտալ շինարարություն) ունենք ամսթալի ձեղքվածքներ: Ծեղքվածքների հիմնական պատճառն այն է, վոր նոր պայմաններում մենք դեռ չենք կարողանում «նոր ձևով աշխատել, նոր ձևով դեկավարել»:

Ընկ. Ստալինն իր հայտնի ճառում չափազանց ցայտուն կերպով ձևակերպեց այն պայմանները, վորոնք անհրաժեշտ են պլանների կատարումն ապահովելու համար: Բանվորական ուժի կազմակերպված հավաքագրում և աշխատանքի մաքսիմալ մեքենայացում, աշխատավարձի ճիշտ կազմակերպում և մանր-բուրժուական հավասարականության վերացում, գիմադրկության վերացում արդյունաբերության մեջ և տնտեսարակ կուտակման նոր արդյունքների ստեղծում, տնտեսական հաշվարկի անշեղ կիրառում — ահա այն հիմնական լծակները, վորոնց վրա հենված պիտի կա-

րողանանք ապահովել բարձր տեմպ, պլանների կատարում: Յեվ յեթե յերկու խոսքով ձևակերպենք մեր մասնագետների անելիքները ներկայումս, պիտի ասենք, վոր նրանցից ամենահիմնականը ընկ. Ստալինի արձարձած խնդիրների լուծումն է:

Մինչդեռ անհրաժեշտ է սկզբից եթե շեշտել, վոր մեր մասնագիտական ուժերն զգալի թերացում ունեն այս ասպարեզում: Նրանք դժվարություն են հրաժարվում աշխատանքի հին, արխայիկ ձևերից, դժվարություն և դանդաղ են վերակառուցվում նոր պայմաններին համեմատ: Վերցրեք աշխատանքների մեխանիզացիայի հարցը. այս ուղղությամբ մեր ինժեներների ստեղծագործական միտքը շատ է դանդաղաշարժ. խնդիրը միայն այն չէ, վոր հաճախ բացակայում է սարքավորումը, այլև այն, վոր չեն ոգտագործվում նույնիսկ յեղած հնարավորությունները: շատ ընկերներ ուղղակի թերագնահատում են և չեն զբաղվում այս հարցով. «Սորհրդային Հայաստանում» յես կարդացի, որինակ, վոր ինժեներ Ալլարովը և տեխնիկ Գիգոն հայտարարում են, թե «Հայաստանի պայմաններում մեխանիզացիան աննպատակահարմար է, վոր մեր պայմաններում մեխանիզացիան անհրաժեշտ եֆեկտը չի տալիս»: Դեպի այս կարևոր հարցը յեղած այդպիսի անհանդուրժելի, ասիական վերաբերմունքը չէ արդյոք պատճառ, վոր թանգազին և խիստ դեֆիցիտային մի շարք սարքավորումներ (եքսկավատորներ և այլն) մեզ մոտ որերով ու չնչին պատճառներով չեն աշխատում, և այդպիսով ընկնում է նրանց ոգտագործման կոեֆիցիենտը:

Կամ միթե անվիճելի չէ, վոր աշխատանքի կազմակերպման, գիմադրկության դեմ պայքարելու, տնտեսական հաշվարկը կիրառելու կամ պլանները մինչև ստորին ողակները հասցնելու գործում մեր մասնագետներից շատերը վոչ միայն անհրաժեշտ ակտիվություն չեն ցուցաբերում, այլև շատ անգամ իրենց «գգուշավորությունը» կամ մտավախությունը խոչընդոտի դեր են կատարում: Ծիշտ է, կան նաև դեպքեր, և քիչ չեն դրանց թիվը, յերբ մեր տնտեսական ձեռնարկների վարչական դեկավարությունն ինքը բավարար չափով չի ընդառաջում ինժեներ-տեխ-

նիկական կազմի կողմից արված առաջադրանքների կիրառմանը: Այլահոլերդում, որինակ, չի կիրառված մասնագետի առաջարկը մեխանիկական ցեխի նորմաների և զննահատումների վերաբերմամբ, դերեկցիայի կողմից անուշադրության են մատնված հանքերի ռացիոնալացման ու մեքենայացման վերաբերյալ արված առաջարկները և այլն: Այս հանգամանքն իր հերթին պահանջում է մեր մասնագիտական կադրերից ավելի բարձր հասարակական ակտիվություն, նրանց կազմակերպությունների ավելի պլանային աշխատանք, պահանջում է չվախենալ նոր տեխնիկական արտադրական խնդիրներում վերոշ ռիսկից, լինել ավելի համառ ու աննկուն՝ իրենց աշխատանքների գծով արտահովելու համար ընկ. Մտալինի առաջադրած մարտական ցուցումների կիրառումը:

Ներկայումս մեր մասնագիտական կադրերի առաջ հասնող խնդիրն է դրված՝ ակտիվորեն աջակցել «տեխնիկական մասնաներին» լողունգի կիրառմանը: Մեր արդյունաբերության մեջ և գյուղում ստեղծվում են նոր տեխնիկական բազա: Յեվ այդ պահանջում է լայնածավալ աշխատանք՝ բարձրացնելու համար մասնաների, մանավանդ նոր, յերիտասարդ բանվորների, կոլտնտեսականների, տեխնիկական մակարդակը: Առանց դրան անհնար է նոր մեքենաների, նոր սարքավորման նպատակահարմար ոգտագործումը, մանավանդ գյուղում:

Մեր գյուղը ներկայումս ստանում է հսկայական քանակով գյուղատնտեսական գործիքներ: Գյուղացին պահանջում է տրակտոր, կալսիչ մեքենա: Մեր թշնամիներն կարվածությունն իրական կյանքից այն աստիճանի յե հասնում, վոր նրանք հնարավոր են համարում ուղղակի ծիծաղելի անդեկություններ հնարել. որինակ՝ եսերական տիբացու Խոնդկարյանը Կերենակու «ԱՊԱ» ժուրնալում գրում է, թե «Այստեղից (Կովկասից) յեկած մասնավոր տեղեկություններն (իհարկե, Փարիզի սրճարաններում հորինված) ասում են՝ գյուղացիների կողմից տրակտորների վրա կատարվող սխտեմատիկ հարձակումների մասին, շատ զեպքերում այդ արվում է ստանալու համար տրակտորի միջին նավթը, յերբեմն ել փաստաբարական նպատակով»:

Յեա դիտմամբ բերի Խոնդկարյանի այս պոչավոր սուտը, վորպեսզի հակադրեք նրան իրականությունը. դուք դիտեք, թե ինչ հսկայական պահանջ է առաջադրում գյուղը նույն այդ տրակտորների նկատմամբ. որ չի անցնում, վոր առանձին գյուղերի ու կոլտնտեսությունների ներկայացուցիչները չդիմեն մեր կենտրոնական որգաններին՝ տրակտոր կամ կալսիչ ստանալու համար: Յեվ սակայն մեծ դժվարությամբ ստացվող այդ մեքենաները շատ անգամ յերկար ժամանակով անգործ ընկած են մնում, շնորհիվ մեր կոլտնտեսականների տեխնիկական ցածր մակարդակի: Շատ անգամ մեքենաների վորեն մասի սովորական նորոգումն որեր և շարաթներ է պահանջում, մինչև վոր քաղաքից տեխնիկ գա: Ահա թե ինչու ամենակարևոր խնդիրներից մեկը, վոր դրվում է մեր մասնագետների առաջ, մասնաների տեխնիկական մակարդակի բարձրացման աշխատանքն է, վորին և պետք է լծվեն անմիջապես մեր տեխնիկ ընկերները, ինժեներները, գյուղատնտեսները: Յեվ լավագույն քայլը կլինի, յեթե ներկա համագումարն առաջին որինակը տար, յեթե համագումարի յուրաքանչյուր պատգամավոր այստեղ խոսք տար՝ համագումարից անմիջապես հետո կազմակերպել մեկական տեխնիկական խմբակ և կանոնավոր կերպով դեկավարեր այդ խմբակի աշխատանքները:

Ահհրաժեշտ է պայքար մղել այն տարրերի դեմ, վորոնք թերազնահատում են այս աշխատանքների կարևորությունը: Ինձ հայտնեցին, վոր ինժեներ Մատուրովը յերկաթուղայինների ընդհանուր ժողովում ասել է. «Մենք տառ տարում հազիվ ենք կարողացել մասնագետ դառնալ, իսկ դուք ուզում եք յերեք ամսում մասնագիտացնել բանվորներին. այդ հնարավոր չե»: Կամ, յերբ դիմել են ինժեներ Ղուրխանյանին և խնդրել, վոր պարապի մի բանվոր գյուտարարի հետ (վորը չորս գյուտ ունի արած), նա կատեգորիկ կերպով մերժել է: Մեր մասնագետների հասարակայնությունն ինքը պետք է կատարի պայքար մղել նման յերևույթների դեմ, իր լավագույն ուժերը տրամադրելով տեխնիկական գիտելիքների տարածման գործին:

Հետևյալ կարևոր խնդիրը մասսայական ուժերի ճիշտ

բաշխումն ու ոգտագործումն ե, և այս գործին նույնպես ինժեներ-տեխնիկների կազմակերպությունն իր ակտիվ մասնակցությունը պիտի բերի: Հայտնի չե մասնագիտական ուժերի այն սուր պահանջը, վոր զգում են մեր արդյունաբերությունն առաջատար ճյուղերը, որինակ՝ Ղափանի պղնձահանքերը, հայտնի չե, որինակ, վոր Արթիկ-Տուֆուսներ-կայուն ինժեներ գրեթե չունենք: Յեվ արդյունաբերությունն կարևոր ճյուղերը տեխնիկական ուժերով չեն ապահովվի, մինչև վոր մեր մասնագետներն իրենք չըմբռնեն այդ ճյուղերի նշանակությունը և արդյունաբերությունն այդ ճյուղերում ճեղքվածքների վերացումն իրենց պատվի գործ չհամարեն: Համագումարն ինքը խնդիր պիտի դնի ինժեներների կազմակերպությունների առաջ՝ պարսավանքի յենթարկելու այն մասնագետներին, վորոնք խուսափում են շրջաններում աշխատելուց, վերացնելու մեր տեխնիկական ուժերի բաշխումը՝ հեռավոր, բայց կարևոր շրջաններն առաջին հերթին մասնագետներով ապահովելու նշանաբանի տակ:

Յեվ վերջապես, ժամանակն ե ավելի ակտիվ և գործունյա դարձնել մասնագետների պրոֆմիուլթենական կազմակերպությունները, վերացնել քաղաքական անգրագիտությունը մասնագետների շարքերում և այդպիսով նրանց ավելի ակտիվ մասնակից դարձնել մեր պայքարին և աշխատանքներին:

Մյուս կողմից ել, ընկերներ, ձեզ հայտնի չե, թե ինչ հսկայական քայլերով են առաջ գնում գիտությունը և տեխնիկան մեր ժամանակ: Ձհետե՛ք գիտություն և տեխնիկայի պրոգրեսին, նրա նորանոր կատարելագործություններին՝ մեր մասնագետները, Հայաստանի պես տեխնիկայի տեսակետից համեմատաբար հետամնաց մի յերկրում, անխուսափելիորեն հեռ են մնում: Մինչդեռ մեզ մոտ այժմ դժվար թե ճարվի մասնագետների վորեւ խմբակ, վորն իրեն նպատակ դրած լիներ հետեւ տեխնիկայի զարգացմանը, բարձրացնել մասնագետների վորակը և այլն: Ահա թե ինչու մեր մասնագետների կարևոր անելիքներից մեկն ել այն պիտի լինի, վոր նրանք կազմակերպված աշխատանքով (խմբակների, դասախոսությունների, խորհրդային Միությունն արտադրական կենտրոններն եքսկուրսիաներ ու

դարկելու և այլն միջոցով) նպատակ դնեն հետեւ գիտություն և տեխնիկայի վերջին խոսքին և իրենց աշխատանքում ոգտագործել տեխնիկայի նորություններն ու կատարելագործությունները: Ինչ խոսք, վոր մեր տնտեսական որդաններն ամեն կերպ պետք ե աջակցեն այս աշխատանքներին՝ մասնագետների համար ստեղծելով բոլոր անհրաժեշտ պայմանները, որինակ՝ հնարավորություն ընձեռելով ձեռք բերելու արտասահմանյան գիտական-տեխնիկական դրականություն և այլն:

Յեվ վերջապես՝ վերջին խնդիրը՝ մասնագետների պրոֆեսիոնալ կազմակերպությունները, մեր տնտեսական և կուլտերատիվ որդանների հետ միասին, անմիջապես մի շարք գործնական միջոցներ պիտի կիրառեն՝ բարելավելու համար մասնագետների տնտեսական-կենցաղային պայմանները: Մենք, անշուշտ, ունենք բոլոր հնարավորությունները՝ մեր մասնագետներին վոչ միայն տանելի, այլ և տնտեսական-կենցաղային բավարար կացություն մեջ դնելու համար: Պակասություններն այս ասպարեզում զգալի չափով բացատրվում են մեր կազմակերպությունների անճարակությունը և իրենց՝ մասնագետների հասարակական պասսիվությունը: Մասնագետների համար ճաշարանների և այլնի կազմակերպում, բնակարանային շինարարություն ծավալում և ընդհանրապես մասնագետների համար մշակված հատուկ արտոնությունների ուսուցիչացիա, — ահա խնդիրներ, վորոնց իրագործման պիտի լծվեն մեր տնտեսական-պրոֆեսիոնալ որդանները և մասնագետների կազմակերպությունը:

* * *

Ընկերներ, չնայած ընթացիկ մի շարք դժվարություններին, մեր տնտեսական և կուլտուրական վերելքի տեմպը գնալով արագանում ե: Մեր վերելքի կարևորագույն մի արտահայտությունը գործազրկություն լիակատար վերացումն ե մեր յերկրում, և այդ այն ժամանակ, յերբ կապիտալիստական յերկրներում յուրաքանչյուր ամիս ավելանում են գործազուրկների հարյուր հազարավոր բազմություններ: Այդ պայմաններում՝ նկատի ունենալով կապիտալիստական յերկրներում թափառող, իմպերիալիստ-

ների և նրանց սպասավորների՝ դաշնականների քաղաքակա-
նության զոհ հայ զաղթականների դուռնուները, նկատի
ունենալով աշխատող ուժի պահանջը մեր վիթխարի շինա-
րարության համար, մեր կառավարութունը վորոշել է
թույլատրել զաղթականների կազմակերպված ներգաղթը
Հայաստան, վորոշ պլանով և վորոշ ժամանակում:

Դաշնականները, վորոնք յերեկ անվերջ Հարաշահության
առարկա եյին դարձրել ներգաղթի հարցը, այսօր իրար են
անցել և լավ իմանալով, վոր ներգաղթի կազմակերպման
հետևանքով զրկվելու յեն թնդանութի այն պահեստի մասից,
վոր նրանք աճուրդի եյին հանում իմպերիալիստական շու-
կաներում, գլուխները կորցրած արդեն ձայն են բարձրաց-
նում ներգաղթի դեմ: Նրանք այնպես են ձևացնում, թե
չեն հավատում ներգաղթի հնարավորութուններին: Ի՞նչ-
պես է, վոր յերեկ դեմ եյիք ներգաղթին, իսկ այսօր ներ-
գաղթ եք կազմակերպում, հարցնում են նրանք մեզ: Այո,
յերեկ, յերբ դեռ չեր վերջացած գործադրկութունը մեր
յերկրում, յերբ չեյին ստեղծված աշխատանքի և ապրուստի
կայուն պայմաններ, մեջտեղ դնել անմիջապես ներգաղթի
հարճ՝ նշանակում եր արկածախնդրութուն անել: Իսկ այ-
սօր, յերբ արդեն գոյութուն ունեն անհրաժեշտ պայման-
ներ, մենք պրոլետարական ոգնության ձեռք ենք մեկնում
այն մասսաներին, վորոնք այնքան տուժել և զրկանքների
յեն յենթարկվել իմպերիալիզմի և նրա լակեյների վոճրագործ
քաղաքականության շնորհիվ:

Մենք ընդունում ենք հայ աշխատավորներին, վորոնք
աղնվորեն ցանկանում են լծվել սոցիալիզմի կառուցման
և դրա ճանապարհին ընկած դժվարութունների վերացման
մեծ գործին, ընդունում ենք վորպես մեր պրոլետարական
հասարակության իրավագոր և հավասար անդամ: Ներգաղթի
հարցի այդ լուծումը նոր ազդակ պիտի հանդիսանա ար-
տասահմանի հայ աշխատավոր մասսաների համար՝ ուժե-
ղացնելու պայքարը միջազգային պրոլետարիատի սոցիա-
լիստական հայրենիքի և նրա մասնիկը կազմող խորհրդային
Հայաստանի թշնամիների դեմ, ազգայնական ամեն տիպի
կուսակցութունների, մասնավորապես Դաշնակցության
դեմ: Ներգաղթի հարցի խորհրդային այս լուծումը ջախ-

ջախիչ հարված պիտի հանդիսանա դաշնականների համար:
Յես ի դեպ կանգ առա այստեղ ներգաղթի հարցի վրա
այն տեսակետից, վորպեսզի մեր մասնագիտական կադրերը
նույնպես իրենց կողմից կոնկրետ միջոցներ մտածեն ներ-
գաղթող մասսաներին՝ ընդունելու և նրանց կենցաղի ու
աշխատանքի կազմակերպման գործին իրենց մասնակցու-
թյունը բերելու համար:

Ընկերներ, ղեկավարվելով լենինյան կուսակցության
փորձված քաղաքականությամբ, մենք ձեռք բերինք պատ-
մական նվաճումներ: Ամրանում, հզորանում է կառուցվող
սոցիալիզմի մեծ յերկիրը և նրա անբաժան մասը՝ խորհրդ-
դային Հայաստանը: Հնգամյա պլանը կգերակատարվի:
Մենք գտնվում ենք նոր հնգամյա պլան կազմելու աշխա-
տանքի շրջանում: Արդեն նշմարվում են այն հսկայական
հեռանկարները, վոր բաց է անում մեր առաջ սոցիալիզմի
կառուցման յերկրորդ հնգամյակը: Մեր յերկրում յերկրորդ
հնգամյակը չի թողնելու և վոչ մի թիզ անմշակ հող, մեր
լեռները հանքային նոր հարստութունների աղբյուրների
կվերածվեն յերկրորդ հնգամյակում: Մեր յերկիրը պետք է
վերածվի սոցիալիստական ինդուստրացման և էլեկտրիֆի-
կացիայի որինակելի յերկրի: Մեր աշխատավորական մաս-
սաները կենցաղային, կուլտուրական հսկայական թռիչք
են կատարելու՝ պատմության գիրկը թողնելով՝ անգրագի-
տությունը, հետամնացությունը, աղքատությունը և կա-
րիքը:

Յես վերջացնում եմ հաստատ համոզումով, վոր մեր
ինժեներները, տեխնիկները, գյուղատնտեսները — մեր
մասնագետների ամենալայն մասսաները, բանվոր դասա-
կարգի հետ ձեռք-ձեռքի, մեր կուսակցության ղեկավարու-
թյամբ ավելի ակտիվորեն կլծվեն սոցիալիստական շինա-
րարության հոյակապ աշխատանքներին և միանգամ ընդ-
միշտ ու անվերապահորեն կլինեն մեզ հետ միասին կոմու-
նիզմի վերջնական հաղթանակի համար մղվող պայքարի
գիրքերում: (Բ ու ո յ և վ ո Ր ո տ ը ն դ ո ս տ ծ ա փ ա հ ա -
ր ու թ յ ու Ն ն եր):

Հարվածային լուսաշխատավորների Համահայաստանյան 2-րդ համագումարում 1933 թ. հունիսի 20-ին արտասանած ճառը	3
Մեր իդեոլոգիական պայքարի հիմնական խնդիրները (կուլտպրոպագանդիստների վարիչների խորհրդակցությանը 1932 թ. հունիսի 4-ին արտասանած ճառը)	19
Կոմակադեմիայի տասնորյակի բացման նիստին 1932 թ. մայիսի 15-ին արտասանած ճառը	40
Ավելի ակտիվ մասնակցություն բանվոր դասակարգի աշխատանքին ու պայքարին կապիտալիզմի ընդհանուր սնանկացման և սոցիալիզմի հաղթանակի ետևպում (Պորհրդային Հայաստանի ինժեներ-տեխնիկների և գյուղատնտեսական մասնագետների համագումարում 1931 թ. սեպտեմբերի 28-ին արտասանած ճառը)	49

Մտնոգրիչ Լ. Արսվյան
Հանձնված է արտագրւթյան 10 հուլիսի 1933 թ.
Ստուգւոմ է տպագրելու 17 հուլիսի 1933 թ.
Գլավիկո 7759 (Բ). Հրատ. № 124.
Պատվեր № 11. Տիրւոմ 5000.

Կուսերւոսի տպարւոմ. Յերեււոմ. 145,000 տպ. ճո.

«Ազգային գրադարան»

NL0418745

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՂ.

А. ХАНДЖЯН
Основные задачи нашей
идеологической борьбы
Партиздат 1933 Эривань

9(47.92

h-20

8932